
SOSIAALISEN MEDIAN LAINSÄÄDÄNTÖÄ TIETOJENKÄSITTELIJÄLLE

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Tietojenkäsittelyn koulutusohjelma

Visamäki, kevät 2014

Anne Vainikka

VISAMÄKI
Tietojenkäsittelyn koulutusohjelma

Tekijä	Anne Vainikka	Vuosi 2014
Työn nimi	Sosiaalisen median lainsäädäntöä tietojenkäsittelijälle	

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö käsittelee sosiaalisen median ja lainsäädännön yhteyksiä tietojenkäsittelijän työssä. Työn toimeksiantaja on HAMK:n arjen palveluiden ja teollisuuden digitaalisuuden tutkimusyksikkö. Yksikössä tutkitaan digitaalista työskentelyä ja opetusta sekä tuotetaan yrityksille ja organisaatioille kehittämis- ja innovaatiopalveluja. Sen tuottaman digitaalisen osaamisen avulla kehitetään terveyttä, hyvinvointia ja arkea tukevia palveluita. Tutkimushankkeet ovat työelämälähtöisiä.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, kohtaako sosiaalisen median parissa työskentelevä tietojenkäsittelijä työssään tilanteita, joissa joutuu pohtimaan lainsäädäntöön liittyviä asioita. Tarkoituksena oli myös kerätä tietoa siitä, miten näitä tilanteita tunnistetaan ja ratkaistaan.

Työn teoriaosuus koostuu uudesta oikeuskirjallisuudesta, voimassa olevasta lainsäädännöstä, aiheeseen liittyvistä tutkimuksista ja viranomaisten ohjeista. Empiirisen osuuden tutkimusmenetelmänä käytettiin kvalitatiivista tutkimusta. Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla asiantuntijoita ja analysoitiin sisällönanalyysiä käyttäen.

Tutkimuksesta ilmeni, että tietojenkäsittelijä kohtaa työssään tilanteita, joissa tarvitaan tietoa lainsäädännöstä. Tilanteet tunnistettiin melko hyvin, ja varsinkin lisenssiasiat ja henkilötietojen suojaan liittyvät määräykset olivat tuttuja. Nämä myös koettiin tärkeimmiksi asioiksi. Lisäkoulutusta kaivattiin IT -rittäjyyteen ja tietoturvaan liittyvistä lakiasioista. Kaikkiin tutkimuskysymyksiin saatiin vastaukset.

Opinnäytetyö on erittäin ajankohtainen myös aiheeseen liittyvien uutisten takia. Ne kertovat valtioista, jotka vakoilevat kansalaisten sähköposteja ja sosiaalisen median tilejä. Aihe tarjoaa myös runsaasti mahdollisuuksia jatkotutkimukseen ja uusiin opinnäytetöihin.

Avainsanat sosiaalinen media, lainsäädäntö, tekijänoikeus, yksityisyyden suoja, sananvapaus

Sivut 29 s. + liitteet 3 s.

VISAMÄKI

Degree Programme in Business Information Technology

Author	Anne Vainikka	Year 2014
Subject of Bachelor's thesis	Social Media Legislation for IT Professionals	

ABSTRACT

This Bachelor's thesis deals with connections between social media and legislation in the IT professional's work. The Thesis was commissioned by the research and development unit at HAMK University of Applied Sciences. The unit studies digital working and learning and provides development and innovation services for companies and organizations. The research projects are based on working life.

The objective of the thesis was to find out if IT professionals need knowledge of legislation while working with social media. The purpose was also to collect information about how these kinds of situations are recognized and solved.

The theoretical section consists of new law literature, valid legislation, researches and guidelines of authorities. The methodology of the empirical part is qualitative research. The data were collected through interviews of professionals and analyzed using content analysis.

The research showed that an IT professional needs some knowledge of legislation while working with social media. The situations are recognized quite well and especially things concerning licences and privacy protection are well known. These things are felt as the most important, too. Further education of legislation was wanted related to IT entrepreneurship and data security. All research questions were responded to.

The field of the thesis is also extremely timely because of the news from all over the world. They tell us about governments spying citizens' email or social media accounts. The field affords plenty of opportunities for further studies and new theses, too.

Keywords Social Media, Legislation, Copyright, Privacy, Freedom of Speech

Pages 29 p. + appendices 3 p.

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	TAVOITTEET, TOIMEKSIANTAJA JA AIHEEN RAJAUS	2
2.1	Työn tavoitteet	2
2.2	Toimeksiantaja	2
2.3	Aiheen rajaus ja tutkimuskysymykset	3
3	SOSIAALISEN MEDIAN LAINSÄÄDÄNTÖÄ	3
3.1	Tekijänoikeudet	4
3.1.1	Teos ja tekijänoikeussuoja	4
3.1.2	Tekijänoikeuksien luovutus	7
3.1.3	Tekijänoikeus verkossa ja sosiaalisessa mediassa	9
3.2	Henkilötietojen suoja	10
3.2.1	Henkilörekisterit	10
3.2.2	Arkaluonteiset henkilötiedot	12
3.2.3	Henkilötietojen suoja sosiaalisessa mediassa	13
3.3	Sananvapaus	15
3.3.1	Sananvapauden sisältö ja rajoitukset	15
3.3.2	Verkkoviestit ja verkkojulkaisut	16
3.3.3	Sananvapaus sosiaalisessa mediassa ja tietoverkossa	17
4	TUTKIMUS	18
4.1	Tutkimuksen eteneminen	18
4.1.1	Tutkimusmenetelmän ja tiedonantajien valinta	18
4.1.2	Haastattelut	19
4.1.3	Tutkimusaineiston analyysi	20
4.2	Tutkimustulokset	21
4.2.1	Tulosten tarkastelu	21
4.2.2	Pohdintaa	24
4.2.3	Jatkotutkimus- ja kehitysehdotukset	25
5	YHTEENVETO	25
	LÄHTEET	27
Liite 1	Arvioitavat esimerkkitapaukset	
Liite 2	Haastattelurunko	
Liite 3	Oikeustapauksia	

KÄSITTEITÄ

Blogi	verkkosivusto, johon tehdyille merkinnöille on ominaista päiväkirjamaisuus tai kirjoittajan henkilökohtainen näkökulma käsiteltyyn aiheeseen ja johon tehdyt merkinnät ovat aikajärjestyksessä
Facebook	verkkoyhteisöpalvelu, joka tarjoaa käyttäjille mahdollisuuden yhteydenpitoon ja henkilökohtaisten tietojen jakamiseen muiden käyttäjien kanssa
Henkilötieto	ihmistä, hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaava merkintä, josta hänet tai hänen perheenjäsenensä voi tunnistaa
Luonnollinen henkilö	yksittäinen ihminen, jolla on subjektiivisia oikeuksia ja velvollisuuksia ja joka voi tehdä oikeustoimia tai olla oikeusjuttun osapuoli
Oikeushenkilö	eli juridinen henkilö on henkilöiden, yhteisöjen tai pääomien yhteenliittymä, jolla on oikeusjärjestyksen tunnustamia oikeuksia tai velvollisuuksia.
Sananvapaus	oikeus ilmaista ja vastaanottaa tietoja ja mielipiteitä kenenkään ennalta ehkäisemättä
Sosiaalinen media	tietoverkkoja ja tietotekniikkaa hyödyntävä viestinnän muoto, jossa käsitellään vuorovaikutteisesti ja käyttäjälähtöisesti tuotettua sisältöä ja luodaan ja ylläpidetään ihmisten välisiä suhteita.
Sähköisen viestinnän tietosuojaja	yksityisyyden suojan ja viestien luottamuksellisuuden toteutuminen yleisissä viestintäverkoissa tarjottavissa palveluissa
Tekijänoikeus	on lakisääteinen oikeus määrätä teoksen kappaleiden valmistamisesta ja saattamisesta yleisön saataviin ja tulla tunnustetuksi teoksen tekijänä
Tietojenkäsittelijä	tieto- ja viestintätekniiikan parissa työskentelevä tai näitä aloja opiskeleva henkilö
Twitter	verkkopalvelu, jossa on mikroblogin ja verkkoyhteisöpalvelun ominaisuuksia. Käyttäjä voi lähettää lyhyitä viestejä, ”tviittejä”, palvelun verkkosivustolle selaimella tai matkapuhelimella, ja ne näkyvät käyttäjän palveluun luomassa profiilissa

1 JOHDANTO

Viime kesästä lähtien on saatu lukea paljastuksia, joiden mukaan useat valtiot rikkovat kansalaistensa yksityisyyden suojaamalla sosiaalisen median palveluiden viestejä sekä tele- ja sähköpostiliikennettä. Sananvapauden rajoittamista koskevia uutisia on tullut muun muassa Turkista, jossa YouTube- ja Twitter -palvelut suljettiin niissä levinneiden valtionjohtajien arvostelun vuoksi. Maan perustuslakituomioistuin kumosi kiellot myöhemmin yksilön oikeuksien vastaisina. Suomen perustuslaissa on säädetty viestinnän vapaudesta ja luottamuksellisuudesta, ja useimmat muutkin Euroopan valtiot ovat taanneet kansalaisilleen samat oikeudet. Sähköistä viestintää koskeva lainsäädäntö on muuttumassa, ja myös tekijänoikeuslakiin kaavailaan muutoksia. Tässä opinnäytetyössä käsitellään sosiaalisen median ja lainsäädännön yhteyksiä ja ongelmakohtia. Tutkimusaihe on hyvin ajankohtainen.

Opetuksen ja yritysviestinnän näkökulmista sosiaalisen median käyttöä on tutkittu jo useita vuosia. Sen sijaan sosiaalisen median ja lainsäädännön yhteyksien tutkimus on viime aikoihin saakka puuttunut lähes kokonaan. Yhteisöllistä mediaa säätelevät Suomessa useat eri lait, ja Liikenne- ja viestintäministeriössä on valmisteilla Tietoyhteiskuntakaari, joka kokoaa yhteen kymmenen sähköistä viestintää koskevaa erillistä lakia. Osaa niistä on sovellettava myös sosiaalisen median palveluissa. Myös tietojenkäsittelijän näkökulma aiheeseen on uusi. Työn toimeksiantajana on Hämeen ammattikorkeakoulun arjen palveluiden ja teollisuuden digitaalisuuden tutkimusyksikkö, joka tutkii digitaalista työskentelyä ja opetusta. Opinnäytetyö tuottaa tieto- ja viestintäteknikan parissa työskenteleville henkilöille tietoa siitä, mitä lakeja heidän on otettava huomioon sosiaalisen median palveluita luodessaan tai työskennellessään niiden parissa.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa tutkitaan sosiaaliseen mediaan liittyvää lainsäädäntöä uudesta oikeuskirjallisuudesta, voimassa olevista laeista, tutkimuksista ja viranomaisten ohjeista. Käytännön osuuden tutkimusmenetelmäksi valitaan laadullinen tutkimus. Tutkimusaineisto kerätään teemahaastatteluilla. Tutkimusaineiston sisältö analysoidaan sisällönanalyysiä käyttäen. Tuloksista tehdään johtopäätöksiä, joiden avulla pyritään vastaamaan tutkimuskysymyksiin.

Työn tärkeimpänä tavoitteena on selvittää, tarvitseeko tietojenkäsittelijä työssään lainsäädännön tuntemusta. Samalla kerätään kuvitteellisten esimerkkitapausten avulla tietoa siitä, miten nämä tilanteet tunnistetaan ja ratkaistaan. Liitteessä 3 luetellaan muutamia opinnäytetyön teoriaosuuden aiheisiin liittyviä Korkeimman oikeuden ennakkotapauksia ja Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuja. Opinnäytetyössä pohditaan myös lainsäädäntöön liittyvän opetuksen tarvetta tietojenkäsittelyn koulutusohjelmassa ja esitetään kehitysehdotuksia.

2 TAVOITTEET, TOIMEKSIANTAJA JA AIHEEN RAJAUS

2.1 Työn tavoitteet

Demokraattisessa yhteiskunnassa yksilöllä on sekä oikeus tuottaa ja julkaista tietoa eli sananvapaus, ja toisaalta oikeus henkilökohtaisten tietojensa suojaamiseen. Sananvapaudesta, yksityisyyden suojasta ja omaisuuden suojasta, johon myös tekijänoikeus osittain liittyy, on Suomessa säädetty perustuslailla, ja ne ovat siten samantasoisia oikeuksia. Käytännössä niiden välille kuitenkin syntyy usein jännitteitä. Tietojenkäsittelijä voi törmätä tällaisiin ristiriitoihin monenlaisissa työtehtävissä.

Opinnäytetyön keskeinen tavoite on tutkimuskysymyksiin vastaamalla tuottaa tietojenkäsittelijöille tietoa siitä, mitä lainsäädännöllisiä seikkoja hänen palveluiden kehittäjänä tai ylläpitäjänä pitää ottaa huomioon. Opinnäytetyön tietoperusta koostuu oikeuskirjallisuudesta, Suomessa voimassa olevista lainsäädännöksistä sekä lainsäädännön ja sosiaalisen median tutkimuksista ja artikkeleista. Niistä tutkitaan lainsäädännön, viestinnän ja tietojenkäsittelyn asiantuntijoiden käsityksiä sosiaalisen median ja lainsäädännön yhteyksistä. Opinnäytetyössä esitellään tärkeimpiä lakeja, jotka säätelevät sosiaalisen median palveluiden kehittämistä ja ylläpitoa.

Työn empiirisessä osuudessa on tavoitteena asiantuntijahaastatteluin selvittää, minkälaisia ristiriitatilanteita käytännössä esiintyy, miten ongelmatilanteita tunnistetaan ja mitkä ovat käytännön keinot ongelmien ratkaisuun tai välttämiseen.

2.2 Toimeksiantaja

Työn toimeksiantaja on Hämeen ammattikorkeakoulun arjen palveluiden ja teollisuuden digitaalisuuden tutkimusyksikkö. Yksikössä tutkitaan digitaalista työskentelyä ja opetusta sekä tuotetaan HAMK:n toiminta-alueen yrityksille ja organisaatioille kehittämis- ja innovaatiopalveluja. Tutkimushankkeet ovat työelämälähtöisiä.

Tutkimusyksikön tuottaman digitaalisen osaamisen avulla kehitetään terveyttä, hyvinvointia ja arkea tukevia palveluita. Hankkeissa kerätään muun muassa käyttäjäkokemuksia kotona suoriutumista tukevista sovelluksista ja laitteista, tutkitaan mobiilitekniikan mahdollisuuksia ikääntyneiden kotihoidossa sekä pyritään lisäämään hyvinvointipalveluiden tuotavuutta ja palveluprosessien tehokkuutta. Syntynyttä tietoa levitetään laajemmalle hyödyntäjäkunnalle seminaareilla, opinnäytetöillä, julkaisuilla ja muilla tuotoksilla.

Tutkimusyksikkö järjestää myös uusia yrityksiä kehittävää toimintaa Saumaton hautomopolku -hankkeessa. Toiminta-alueen yritykset ovat vahvasti mukana sekä meneillään olevissa hankkeissa että uusien hankkeiden valmistelussa. Toimintaan on osallistunut jo kymmeniä yrityksiä.

2.3 Aiheen rajaus ja tutkimuskysymykset

Tietojenkäsittelyn koulutusohjelmassa opiskelevat tai siitä valmistuneet toimivat hyvin monenlaisissa työtehtävissä. Uusia palveluita kehittäessään heidän on oltava perillä siitä, mitä voi julkaista ja mitkä säädökset palveluita rajoittavat. Tässä opinnäytetyössä tutkitaan eräitä näistä lainkohdista, kuten henkilötietojen suoja, sananvapaus ja tekijänoikeus. Työssä käsitellään ainoastaan Suomessa voimassa olevia säännöksiä. Täten myös mahdolliset EU -säännökset otetaan huomioon.

Tässä tutkimuksessa ei käsitellä muuhun sähköiseen viestintään, kuten mainontaan, markkinointiin, verkkokauppaan, sähköposteihin tai teletoimintaan liittyvää lainsäädäntöä. Eettisiin kysymyksiin työssä ei oteta kantaa, vaikka niihin saatetaankin törmätä palveluita kehitettäessä. Tietosuojaa opinnäytetyössä sivutaan ainoastaan henkilötietojen suojan ja viestinnän luottamuksellisuuden yhteydessä. Myös valmisteilla oleva lainsäädäntö, Tietoyhteiskuntakaari, sivuutetaan maininnalla, sillä uudistus on mittava ja ansaitsee kokonaan oman tutkimuksensa. Rikos- ja vahingonkorvausoikeudellinen seuraamusjärjestelmä jäävät niin ikään maininnan varaan järjestelmän laajuuden vuoksi. Sähköisen viestinnän alue on kaikkiaan hyvin laaja, ja tutkittavaa riittää useisiin opinnäytetöihin.

Tutkimus käsittelee sosiaaliseen mediaan liittyvää lainsäädäntöä. Siinä tarkastellaan palveluiden tekijän tai ylläpitäjän kannalta tärkeimpiä lakeja ja oikeusperiaatteita, joita työskentelyssä tulee ottaa huomioon. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Minkälaisiin lainsäädännöllisiin ongelmiin tai ristiriitatilanteisiin tietojenkäsittelijä voi törmätä työskennellessään sosiaalisen median sovellusten parissa?
2. Miten lainsäädäntöön liittyviä seikkoja tunnetaan tai tunnistetaan?
3. Miten ongelmia ratkaistaan tai vältetään?

3 SOSIAALISEN MEDIAN LAINSÄÄDÄNTÖÄ

Sosiaalisen median palveluita koskevat samat lait, jotka ovat voimassa myös tietoverkkojen ulkopuolella. Tärkeimmät niistä ovat tekijänoikeuslaki (404/1961), henkilötietolaki (523/1999), sananvapauslaki (460/2003) ja sähköisen viestinnän tietosuojalaki (516/2004). Nämä yhteisöpalveluissa noudatettavat säädökset ovat lähtöisin Suomen perustuslain ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan kansalaisille myöntämistä oikeuksista, kuten omaisuuden suojasta, yksityiselämän suojasta ja sananvapaudesta. Rikkomusten ja seuraamusten suhteen noudatetaan rikoslakia (39/1889) ja vahingonkorvauslakia (412/1974).

Perustuslaki kuvastaa yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjä arvoja, ja siinä ilmaistut perusoikeudet on otettava huomioon, kun tulkitaan perustuslakia alempitasoisia säädöksiä, eli lakeja ja asetuksia. Perusoikeudet ovat keskenään samanarvoisia, eikä mitään perusoikeutta voi asettaa toisen edelle. Perusoikeuksien keskinäinen punninta on tehtävä aina tilannekohtaisesti. Perusoikeutta voidaan tällöin rajoittaa, jos toisen perusoikeuden tärkeys sitä vaatii. Vastakkain tällaisessa arvioinnissa ovat usein sananvapaus ja tekijänoikeus (omaisuuden suoja) tai sananvapaus ja yksityisyyden suoja. (Pihlajarinne 2012 b, 31- 46; Neuvonen 2012, 55 – 57.) Perusoikeuksien välisessä punninnassa tavoitteena pitäisi olla mahdollisimman monen perusoikeuden toteutuminen mahdollisimman laajasti (Innanen & Saarimäki 2012, 26).

Vaikka Euroopan Unionin perusoikeuskirjan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan valtioiden pitää taata sananvapauden, yksityiselämän ja viestinnän suoja, on yksilön vaikeaa valvoa suojan toteutumista sosiaalisessa mediassa. Tekniikka kehittyy nopeasti, käyttöehdot muuttuvat ja tietoja käytetään myös kaupallisiin tarkoituksiin. Perustavaa laatua olevien ihmisoikeuksien pitäisi silti toteutua myös uusissa palveluissa. (Pesonen 2013, 66 – 67.)

3.1 Tekijänoikeudet

Kansainväliset sopimukset suojaavat luovaa työtä tekijänoikeussuojalla. Suomessa tekijänoikeudesta säädetään tekijänoikeuslaissa. Tekijänoikeus tarkoittaa, että pääsääntöisesti ainoastaan teoksen tekijällä on oikeus määrätä teoksesta. Hän saa siis päättää sen käytöstä tai käyttämättä jättämisestä. (Pesonen 2013, 129.)

Tekijänoikeussuojan katsotaan turvaavan luovan työn edellytyksiä ja kannustavan luovan työn tekemiseen suojaamalla luomiseen käytettyä rahallista tai muuta panosta. Siten se välillisesti edistää kulttuuria sekä tieto- ja viestintätekniikan kehitystä. Tekijänoikeussuojalla katsotaan olevan myös yhteiskunnan taloudellista ja sosiaalista kehitystä lisäävää vaikutusta. (Pihlajarinne 2012b, 38 – 39.)

Tekijänoikeus on eräs merkittävimmistä tietoverkkoon ja digitaaliseen ympäristöön vaikuttavista kysymyksistä. Ongelmia tuottavat varsinkin teosten kopiointi ja levittäminen. Nopea tekninen kehitys vaikeuttaa valvontaa, vaikka teknisiä suojauskeinoja on kehitetty. Haasteellisia ovat myös tietoverkon sopimuskäytännöt ja vastuukysymykset eri osapuolten, kuten esimerkiksi palvelun tarjoajan ja sisällöntuottajan välillä. (Pihlajarinne 2012a, 30 – 31.)

3.1.1 Teos ja tekijänoikeussuoja

Tekijänoikeussuojan suojaama teos voi olla kaunokirjallinen tai selittävä kirjallinen tai suullinen esitys. Se voi olla myös valokuva, elokuva tai muu

kuvataiteellinen teos tai sävellys tai näytelmä. Myös rakennustaiteen, taidenäytelmän ja taideteollisuuden tuotteet voivat olla tekijänoikeuslain suojaamia teoksia, samoin kartat tai muut selittävät piirustukset, graafiset tai plastillisesti muotoillut teokset sekä tietokoneohjelmat. (Tekijänoikeuslaki 1 §.) Tekijänoikeuslain 1 §:n luettelo ei ole täydellinen, vaan tekijänoikeussuoja voi ulottua myös muihin kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin. Jos teokset ovat riittävän itsenäisiä ja omaperäisiä, sanotaan niiden ylittävän ns. teoskynnyksen. Käyttöesineet ylittävät harvemmin teoskynnyksen kuin kaunokirjalliset teokset, sävellykset tai kuvataiteen teokset. Teoskynnyksen ylittyminen joudutaan usein ratkaisemaan tapauskohtaisesti. (Haarmann 2012, 89.) Teos on itsenäinen ja omaperäinen, jos se on ainutkertainen eikä sitä ei ole tehty kopioimalla tai mekaanisen työn tuloksena. Kun teoksen itsenäisyyttä arvioidaan, on pohdittava, voidaanko olettaa kenenkään muun tekävän täysin samanlaista teosta. (Voutilainen 2012, 341 – 342.)

Taiteilijoiden esitykset, valokuvat, ääni- ja kuvatallenteet, radio- ja televisio-ohjelmat sekä tietokannat ja luettelot voivat saada tekijänoikeussuojan kaltaista suojaa myös ns. lähioikeuksien perusteella. Näiltä suojan kohteilta ei vaadita teoskynnyksen ylittymistä, kuten tekijänoikeussuojan saaneilta teoksilta, ja niiden suoja-aika on lyhyempi. Lähioikeuksien suoja antaa tekijälle yksinoikeuden tekijänoikeuden tavoin. (Toikkanen & Oksanen 2011, 25; Haarmann & Mansala 2012, 96 – 97.)

Silloin, kun teos ylittää teoskynnyksen, on tekijällä yksinoikeus määrätä teoksensa käyttämisestä. Tekijänoikeuden perimmäisenä tarkoituksena on suojata niitä taloudellisia ja henkisiä arvoja, joita teos voi tekijälleen tuottaa. Siten sen voidaan katsoa edustavan perustuslaissa säädettyä omaisuuden suojaa. (Voutilainen 2012, 341–342.) Tekijänoikeus jaetaankin taloudellisiin ja moraalisiin oikeuksiin (Pesonen 2013, 129).

Tekijän yksinoikeus määrätä teoksestaan ja sen julkaisemisesta sekä teoskappaleiden valmistamisesta kuuluu taloudellisiin oikeuksiin. Tekijällä on oikeus päättää, julkaistaanko teos muuttumattomana tai muutettuna, saadaanko se kääntää toiselle kielelle tai voidaanko se saattaa yleisön saataville muunneltuna, toista tekotapaa käyttäen tai jossain muussa taidelajissa. Tekijällä on siis yksinoikeus teoskappaleiden valmistukseen riippumatta siitä, valmistetaanko kappale osittain tai kokonaisena, tilapäisesti tai pysyvästi. Teoskappaleen muoto, valmistus- tai levitystapa ei myöskään rajoita tekijän yksinoikeutta teokseensa. Yksityiskäyttöön kappaleen voi kuitenkin valmistaa tekijänoikeussuojan rajoittamatta, mutta täten valmistettua teosta ei saa levittää eikä esittää laajemmalle yleisölle. (Pesonen 2013, 129 – 130.)

Tekijänoikeussuojan moraalisia oikeuksia ovat nimioikeus ja respektioikeus. Nimioikeus tarkoittaa, että kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos saatetaan yleisön saataville, on tekijän nimi mainittava. Respektioikeus taas tarkoittaa, että teoksen tekijän kunniaa ei saa loukata eikä teosta muuttaa siten, että sen taiteellinen arvo tai omaperäisyys vaarantuisi, eikä teosta saa esittää tai julkaista loukkaavassa muodossa. Moraalisista oikeuksista luopuminen sitovasti on mahdollista vain hyvin rajoitetusti. Sallit-

tua on esimerkiksi jättää mainosvalokuvista tekijän nimi mainitsematta. (Pesonen 2013, 130.)

Tekijänoikeuslaissa on kuitenkin rajoituksia tekijänoikeussuojaan. Toisen teosta voi ilman tekijän lupaa lain sallimin rajoituksin siteerata tiedonvälityksessä, arvostelutarkoituksessa tai tieteellisessä käytössä. (Pesonen 2013, 129.) Oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa on korostettu yleisön etua. Tämä ilmenee muun muassa lain kirjastoille, arkistoille ja museoille suomassa oikeudessa valmistaa kappaleita kokoelmassaan olevasta teoksesta aineiston säilyvyyttä ja teknistä kunnostamista varten. Laissa myönnetään myös lupa valmistaa julkaistusta teoksesta teoskappaleita näkövammaisille tai muille, jotka vamman tai sairauden vuoksi eivät voi käyttää teoksia tavanomaisella tavalla. Myös opetuskäyttöön voi lain sallimin rajoituksin tehdä kokoomateoksia aiemmin julkaistuista teoksista tekijänoikeussuojan estämättä. (Kempainen 2011, 40.)

Harjoitustöinä ja opinnäytteinä oppilaitoksissa tehtävistä teoksista suuri osa sopii Tekijänoikeuslain 1 §:ssä mainittuun luetteloon tekijänoikeuden tuottavista teoksista. Tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan tekijänoikeus tuottaa teoksen tekijälle yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta. Tekijänoikeuslaissa on säädetty tekijänoikeusneuvostosta, joka antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Tekijänoikeusneuvosto on lausunnossaan (2001:10) todennut, että työn valmistaneella opiskelijalla on yksinoikeus työhönsä tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan, mutta oppilaitoksella voi kuitenkin olla tavanomainen käyttöoikeus opiskelijoiden teoksiin opetustoiminnan puitteissa. Tekijänoikeuslain 27 §:n nojalla opiskelija voi koulun kanssa tekemänsä sopimuksen perusteella siirtää tekijänoikeuden koululle.

Sopimusvapautta rajoittaa kuitenkin tekijänoikeuslain 3 §, jonka mukaan teoksen tekijällä on oikeus tulla mainituksi tekijänä, kun teos saatetaan yleisön saataville. Nykyisin opiskelijatöitä julkaistaan paljon verkossa. Myös verkkojulkaisuun tarvitaan tekijän lupa. Tekijänoikeusneuvosto on suositellut myös, että tulkintaongelmien välttämiseksi oppilaitoksen ja opiskelijan on hyvä sopia siitä, voidaanko oppilaan valmistamaa teosta hyödyntää taloudellisesti. Joskus tekijänoikeus oppilastyöhön voi syntyä opiskelijan lisäksi opettajalle, jos tämän panos työn valmistamiseen on ollut luova ja merkittävä. Tällöin teos on Tekijänoikeuslain 6 §:n mukainen ns. yhteisteos. Tekijänoikeusneuvoston lausunnon (2005:7) mukaan yleiset periaatteet, ideat, teosten aiheet ja teoksen sisältämät tiedot sellaisenaan eivät nauti tekijänoikeussuojaa.

Tekijänoikeussuojan alaisena kirjallisena teoksena pidetään myös tietokoneohjelmia (Tekijänoikeuslaki 1.2 §). Toikkasen ja Oksasen (2011, 39) mukaan lähdekoodi saa tekijänoikeussuojan kirjallisena teoksena, joskin teoskynnyksen ylittymisen arviointi voi olla haastavaa. Tietokoneohjelmien ideat, algoritmit ja logiikka eivät saa tekijänoikeuslain suojaa, vaan kuka tahansa voi käyttää niitä omissa ohjelmissaan. Ainoastaan niiden omaperäinen ilmaisumuoto voi saada suojan, ja sellaisena voidaan myös ohjelman idea yksittäistapauksessa suojata. (Reinikainen 2012, 47 - 48.)

Tietokoneohjelmien tekijänoikeuskysymyksiä on käsitelty useissa Tekijänoikeusneuvoston lausunnoissa. Yksinoikeus kappaleiden valmistamiseen tarkoittaa tietokoneohjelmista puhuttaessa sitä, että kun ohjelma tallennetaan tietokoneen muistiin tai muulle tietovälineelle, tarvitaan lupa ohjelman oikeudenhaltijalta. Ohjelman levitysoikeus tarkoittaa oikeutta myydä, vuokrata, lainata tai muulla tavalla levittää ohjelmaa yleisön saataville. Tekijänoikeus muodostuu pääsääntöisesti sille fyysiselle henkilölle, joka on luonut teoksen. Tekijänoikeusneuvosto on lausunnoissaan todennut, että

tietokoneohjelman tekijänä pidetään ohjelman toteuttamiseen tähtäävän, eri ratkaisuvaihtoehtojen harkinnan ja valinnan tehnyttä henkilöä (systeemisuunnittelija) tai varsinaisen ohjelmointityön tehnyttä henkilöä (ohjelmoija) tai molempia. (TN2005:7)

Tietokoneohjelma yhdessä siihen liittyvien dokumenttien, kuten vaatimusmäärittelyn kanssa, muodostavat tekijänoikeusneuvoston mukaan tekijänoikeuslain mukaisen kokoomateoksen. Pelkän vaatimusmäärittelyn laatimista tekijänoikeusneuvosto ei katsonut tietokoneohjelman luomiseksi, vaan ohjelman tekijäksi voidaan katsoa vain sellainen henkilö, joka on osallistunut ohjelmakoodin tekemiseen. (TN2007:3.) Jos tietokoneohjelma on luotu työ- tai virkasuhteessa työhön liittyvänä tehtävänä, siirtyy tekijänoikeus työnantajalle. Sama koskee työtehtävänä luotua tietokantaa. Erillistä korvausta tekijänoikeuden siirtymisestä ei työnantajan tarvitse työntekijälle suorittaa. (Haarmann & Mansala 2012, 146 – 147.)

EU:n direktiivi tietokantojen oikeudellisesta suojasta (96/9/EY) määrittelee tietokannan järjestelmällisesti järjestetyksi tietojen tai muiden itsenäisten aineistojen kokoelmaksi, johon on mahdollistettu yksilöllinen pääsy. Tekijänoikeuslaissa korostetaan tietokannan tai luettelon sisällön keräämiseen ja esittämiseen käytettyä huomattavaa panostusta. Tekijänoikeus-suojan katsotaan kohdistuvan pääasiallisesti tietokannan rakenteeseen. Tietokannan tekijällä on tekijänoikeuslain mukaan yksinoikeus määrätä teoksestaan ja sen saattamisesta yleisön saataville. Jos tietokanta sisältää henkilötietoja, on tekijän tällöin kuitenkin otettava huomioon henkilötietolain säännökset henkilötietojen suojasta. Vaikka tekijänoikeus turvaa perustuslaissa säädettyä omaisuuden suojaa, väistyy se toisen perustuslaillisen oikeuden, henkilötietojen suojan, tieltä. Tekijänoikeus kohdistuu tällöin vain tietokannan muotoon, eikä sisältöön, johon on noudatettava henkilörekestereitä koskevia säännöksiä. (Voutilainen 2012, 347 – 348.)

3.1.2 Tekijänoikeuksien luovutus

Tekijänoikeuslain tarkoittama teoksen tekijä on aina luonnollinen eli fyysinen henkilö, mutta tekijänoikeuden voi luovuttaa myös oikeushenkilölle. Tekijän nimi on ilmoitettava teoskappaleessa, mutta jos se ei ole tiedossa, tekijää edustaa kustantaja. Tekijänoikeuksista taloudelliset oikeudet voidaan luovuttaa joko kokonaan tai osittain, mutta moraalisia oikeuksia luovutus-oikeus ei koske. Jos tekijä luovuttaa kaikki taloudelliset tekijänoi-

keutensa, menettää hän määräysvaltansa teoksen käytöstä, muttei kuitenkaan oikeuttaan tulla mainituksi teoksen tekijänä. Tekijä voi myöntää teokseensa myös käyttölupia, joissa teoksen käyttötavasta voidaan sopia vapaasti. Käyttölupa sisältää ainoastaan sellaisen käytön ja laajuuden, kuin luvasta käy selvästi ilmi. (Voutilainen 2012, 342.)

Teosten jakamisen helpottamiseksi ja käyttöoikeuksien myöntämiseksi perustettiin Yhdysvalloissa vuonna 2001 Creative Commons -järjestö. Se on julkaissut erilaisia lisenssejä, joiden avulla teoksen tekijä voi määrätä tekijänoikeuksistaan. Järjestön toimintaa Suomessa hoitaa Aalto-yliopisto. Lisenssit ovat Internetissä kaikkien saatavilla maksutta. Lisenssijärjestelmän mukaan lähtökohtaisesti kaikki saavat kopioida, käyttää ja levittää teosta, mutta oikeuksia voidaan rajoittaa eri ehdoin. Järjestelmään kuuluu neljä ehtoa, joita voidaan yhdistää yhteensä kuudeksi eri lisenssiksi. Näiden lisäksi on vielä olemassa CC0 -lisenssi, jolla tekijä luopuu kaikista tekijänoikeuksistaan. (Toikkanen & Oksanen 2011, 107 – 108.)

Taulukko 1: CC -lisenssiehdot. Lähde: http://fi.wikipedia.org/wiki/Creative_Commons

	Nimeä (BY)	Teosta saa kopioida, levittää, näyttää ja esittää julkisesti ja siitä saa luoda johdannaisteoksia. Tekijän nimi on kuitenkin mainittava.
	Epäkaupallinen (NC)	Teosta saa kopioida, levittää, näyttää ja esittää julkisesti ja siitä saa luoda johdannaisteoksia, mutta ei kaupallisiin tarkoituksiin.
	Ei muutoksia (ND)	Teosta saa kopioida, levittää, näyttää ja esittää julkisesti, mutta johdannaisteosten luominen on kielletty.
	JaaSamoin (SA)	Johdannaisteokset on levitettävä samalla lisenssillä kuin alkuperäinen teos.

Lisenssien kirjoitustapa on seuraava: ensin CC, sen jälkeen välilyönti ja BY, sitten taas välilyönti ja muut tarvittavat ehdot, jotka erotetaan toisistaan väliviivalla. Näin saadaan kuusi eri päälisenssiä (taulukko 2).

Taulukko 2: CC -lisenssijärjestelmän päälisenssit. Lähde: http://fi.wikipedia.org/wiki/Creative_Commons

CC BY	Nimeä
CC BY-SA	Nimeä-Jaa samoin
CC BY-ND	Nimeä-Ei muutoksia
CC BY-NC	Nimeä-Ei kaupallinen
CC BY-NC-SA	Nimeä-Ei kaupallinen-Jaa samoin
CC BY-NC-ND	Nimeä-Ei kaupallinen-Ei muutoksia

Päälisenssien lisäksi on olemassa CC nolla-lisenssi, jota käyttämällä teoksen tekijä voi luopua kaikista niistä tekijänoikeuksistaan, joista hänen maansa lakien mukaan on mahdollista luopua.

Lisenssien uusin versio, Creative Commons 4.0 julkaistiin marraskuussa 2013. Uudessa versiossa on käytössä samat ehdot ja niistä muodostetut lisenssit kuin aiemmassakin, mutta eri maille ei enää ole erillisiä lisenssejä. Lisenssiteksti on laadittu siten, että se toimii kaikissa maissa, vaikka mai-

den lainsäädäntö poikkeakin toisistaan. Lisensseissä on myös otettu huomioon eurooppalainen tietokantasuoja, ja niiden käytön odotetaan lisääntyvän varsinkin avoimen datan julkaisemisessa. (Creative Commons, 2014.)

Avoimen lähdekoodin lisenssejä on paljon. Koodaajan avuksi onkin luotu sivustoja, joilta voi etsiä omaan tarkoitukseensa sopivan lisenssin. Tällaisia sivustoja ovat esimerkiksi <http://choosealicense.com> ja <https://TLDRLegal.com>. Molemmissa lisenssivaihtoehdot ovat nähtävissä yhdellä silmäyksellä, ja lisätietoa saa halutessaan sivuilla olevista linkeistä.

3.1.3 Tekijänoikeus verkossa ja sosiaalisessa mediassa

Tekijänoikeus on voimassa myös tietoverkossa ja sosiaalisessa mediassa. Teoksen levittäminen on niissäkin tekijän määräysvallan piirissä. Toisen luomaa teosta ei saa edes rajattuun käyttöön ladata, levittää tai näyttää tietoverkkojen sivustoilla. Sen sijaan tekijän suostumuksella teosta voi käyttää sosiaalisen median palveluissa samalla tavalla kuin muuallakin. Jos tekijänoikeussuojasta on epäselvyyttä, voidaan Tekijänoikeusneuvostolta pyytää lausuntoa asiasta. (Pesonen 2013, 130.)

Sosiaalisen median palvelun käyttöehdot hyväksyessään käyttäjä sopii palveluntarjoajan kanssa, miten oikeudet ja velvollisuudet aineistoon jakautuvat käyttäjän ja palveluntarjoajan kesken. Kun käyttäjä lataa aineistoa palveluun, vastuu aineiston sisällöstä samoin kuin oikeudet aineistoon säilyvät pääsääntöisesti palvelun käyttäjällä. Jos taas käyttäjä antaa aineistonsa kaikki oikeudet palveluntarjoajalle, ei hän enää voi jakaa tai käyttää tuota aineistoa muualla. (Pesonen 2013, 228 – 229.)

Internet-ympäristö tekee teosten kopioimisen, levittämisen ja yhdistelyn entistä helpommaksi. Pihlajarinne (2012a) kiinnittää huomiota digitaalisessa ympäristössä lisääntyneeseen toisen henkilön tekijänoikeuden alaisen aineiston käyttämiseen linkittämisen avulla. Linkitys on mahdollista usealla eri tekniikalla, ja sitä käytetään monella tavalla perinteisestä toiselle sivulle siirtymisestä aina kaupallisiin sivustoihin, jotka perustuvat muilta sivustoilta, kuten esimerkiksi Facebookista, Twitteristä tai uutispalveluista kerättyihin aineistoihin. Tekijänoikeuden loukkaukset ovat Internet-ympäristössä lisääntyneet. (Pihlajarinne 2012a, 16 – 18.) Pihlajarinteen mukaan on esitetty mielipiteitä, että sisällön tuottamisen halpeneminen kompensoisi loukkauksista aiheutuvia ongelmia. Hän katsoo, että tekijänoikeuden perinteinen käsitteistö ei vastaa digitaalisen ympäristön vaatimuksiin, vaan järjestelmää olisi kehitettävä. Kehittämisen haasteina hän näkee kuitenkin tekijänoikeuden haltijan intressien ja Internetin viestintäkäytön sujuvuuden välisen tasapainottamisen ja yksiselitteisten säännösten tekemisen vaikeuden (Pihlajarinne 2012a, 31 – 33, 297, 301.)

3.2 Henkilötietojen suoja

Sosiaalisen median palveluiden ja mobiiliapplikaatioiden lokeihin jää toiminnasta paljon käyttäjäkohtaista tietoa. Järjestelmälokeihin tallentuneen tiedon lisäksi Innasen ja Saarimäen (2012, 86 – 87) mukaan muita tyypillisiä henkilötietoja ovat tunnistamistiedot ja asiakastiedot. Palveluiden kehittäjän on tiedettävä, minkälaista tietoa käyttäjistä voidaan kerätä ja miten sitä on lupa käyttää.

Perustuslaissa säädettyä yksityiselämän suojaa turvaavat Suomessa Henkilötietolaki (523/1999) ja EU:n henkilötiedodirektiivi sekä Sähköisen viestinnän tietosuojalaki (516/2004) ja EU:n sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi. Säädökset sisältävät määräykset henkilötietojen keruusta, säilyttämisestä, käyttämisestä, siirrosta, luovuttamisesta ja hävittämisestä. Henkilötietolain tarkoituksena on myös edistää hyvää tietojenkäsittelytapaa. Tietosuojavaltuutetun (2013) mukaan hyvän tietojenkäsittelytavan yleinen periaate on, että kenenkään yksityisyyttä ei perusteettomasti vaaranneta.

Henkilötietolakia sovelletaan henkilötietojen automaattiseen käsittelyyn ja myös silloin, kun kerätyistä tiedoista muodostuu henkilökisteri. Jos henkilökisteri koostuu vain aiemmin tiedotusvälineissä julkaistusta aineistosta, lakia ei sovelleta. Sitä ei sovelleta myöskään tavanomaisiin yksityisiin tarkoituksiin tapahtuvaan henkilötietojen keräykseen. Tällaisia ovat esimerkiksi yhteystietoja sisältävät puhelinmuistiot ja muut vastaavat yksityiskäyttöön tarkoitetut rekisterit. (Innanen & Saarimäki 2012, 43 – 44.)

Henkilötietoja ovat kaikki sellaiset ihmisen ominaisuuksia tai elinolosuhteita koskevat tiedot, joista hän tai hänen perheenjäsenensä ovat tunnistettavissa. Henkilötieto voi olla esimerkiksi henkilön terveyttä, omaisuutta, tuloja tai velkasuhteita koskeva tieto. Tieto voi olla teksti-, kuva-, ääni- tai numeromuodossa. Se voi olla tallennettu millä tavoin tahansa, mutta pelkkä suullinen tieto, joka ei perustu rekisteriin tallennettuun tietoon, ei täytä henkilötietolain määritelmää henkilötiedosta. (Pesonen 2013, 73, 89.)

Tietosuojavaltuutettu on ratkaisussaan Tietosuojavaltuutetun kannanotto 2.1.2001 Dnro 1218/45/2000 ottanut kantaa tapaukseen, jossa ammattiyhdistyksen hallitus oli julkaissut verkkosivuillaan jäsentensä sähköpostiosoitteet. Tietosuojavaltuutettu lausui, että henkilötietojen luovutuksessa on otettava huomioon henkilötietolain säännökset, jäseniä olisi tullut informoida asiasta ja että heiltä olisi pitänyt pyytää suostumus sähköpostiosoitteen julkaisuun.

3.2.1 Henkilökisterit

Henkilökisteri muodostuu yhteenkuuluvista merkinnöistä koostuvasta, henkilötietoja sisältävästä tietojoukosta. Merkinnöillä on yhteinen käyttötarkoitus, ja tietoja käsitellään joko automaattisesti tai manuaalisesti. Tiedot on järjestetty siten, että tietojen haku on helppoa ja edullista. Rekisterinpitäjä on lain määritelmän mukaan se, kenen käyttöön henkilökisteri perustetaan ja kellä on oikeus määrätä sen käytöstä. (Henkilötietolaki 3 §.)

Henkilötietolain toisessa luvussa on säädetty rekisterin pitäjää koskevista vaatimuksista. Kemppisen (2011, 122) mukaan lain tärkein periaate on, että henkilötietoja saa kerätä vain ennalta ilmoitettuun järkevään käyttötarkoitukseen. Tietoja ei saa kerätä ilman rekisterinpitäjän toiminnasta johtuvaa tarvetta. Käyttötarpeen loputtua rekisteri on hävitettävä (Pesonen (2011, 172).

Lain mukaan henkilötietojen käsittelyssä on noudatettava huolellisuutta. Henkilörekisteri, sen tietojen hankinta ja luovutus on suunniteltava ja määriteltävä ennalta. Kerättävän tiedon tulee olla tarpeellista ja virheetöntä, eikä yksityisyyttä suojaavia perusoikeuksia saa ilman laillista perustetta rajoittaa. Rekisteristä täytyy olla saatavilla rekisteriseloste, josta käyvät ilmi tiedot rekisterin pitäjistä ja rekisterin tarkoituksesta, kuvaus siitä, mitä ryhmiä ja tietoja rekisteri sisältää, selvitys tietojen mahdollisesta luovutuksesta tai siirrosta sekä rekisterin tietoturvasta ja suojauksesta. Rekisteriseloste on pidettävä saatavilla rekisterin pitäjän toimipaikassa, mutta jos rekisteri on tietoverkossa, pitäisi rekisteriselosteen olla toimipaikan lisäksi myös verkossa. Rekisteriselosteen sijasta voidaan henkilötietoja keräävillä www-sivuilla käyttää tietosuojaselostetta, jossa on samat tiedot kuin rekisteriselosteessa, mutta jossa lisäksi kerrotaan, miten rekisteröity voi käyttää tarkastus- ja virhekorjausoikeuttaan. (Voutilainen 2012, 301 – 315.)

Jokaisella on oikeus saada tietää, mitä tietoja hänestä on rekisterissä. Myös siitä, että rekisterissä ei ole henkilöä koskevia tietoja, on henkilöllä oikeus saada tieto hänen sitä pyytäessään. (Innanen & Saarimäki 2012, 89 – 91.) Voutilainen (2012) korostaa, että henkilöllä on subjektiivinen oikeus tiedon saantiin, eikä hänen tarvitse antaa rekisterin pitäjälle mitään perustelua, miksi hän haluaa tarkastaa tietonsa.

Muiden tietoja henkilö ei luonnollisestikaan saa tarkastaa, eikä henkilötietolain mukainen tarkastusoikeus liioin ulotu sen tarkistamiseen, kuka on tutkinut tai käsitellyt hänen tietojaan. Jos tietojen käsittelyssä tai tutkimisessa epäillään väärinkäytöstä, voi henkilöllä olla esimerkiksi julkisuuslain nojalla oikeus saada tiedot järjestelmän lokitiedoista. Omien tietojen tarkastuspyyntöjen määrää samaan henkilörekisteriin ei ole rajattu, mutta maksutta rekisterin pitäjä on velvollinen toimittamaan vain kerran vuodessa.

Tarkastuspyyntö on aina tehtävä henkilökohtaisesti joko rekisterin pitäjän luona, jolloin tämä voi tarkistaa pyytäjän henkilöllisyyden, tai kirjallisella, omakätisesti allekirjoitetulla asiakirjalla. Kukaan toinen ei voi tehdä tarkastuspyyntöä henkilön puolesta, mutta kun pyyntö on tehty asianmukaisesti, voi itse tarkastuksen suorittaa valtuutettu. Rekisterin pitäjän on huolehdittava siitä, että rekisteröidylle toimitettava tieto on tämän ymmärtämässä muodossa. Jos rekisterin pitäjä evää tarkastusoikeuden rekisteröidyltä, on hänen rekisteröidylle todistus kieltäytymisensä syistä. (Voutilainen 2012, 258 – 263.)

Rekisterin pitäjän on teknisillä tai muilla toimenpiteillä huolehdittava siitä, etteivät asiattomat pääse rekisteritietoihin käsiksi, eikä niitä voi poistaa, muuttaa tai muulla tavalla käsitellä laittomasti. (Innanen & Saarimäki

2012, 89 – 91). Pääsyn valvonnassa on huolehdittava siitä, että kukin käyttäjä on oikeutettu pääsyyn vain siltä osin kuin tämän tehtävän kannalta on tarpeen, ja että käyttäjät tunnistetaan ennen järjestelmään pääsyä. Tietojen käsittelyä on pystyttävä seuraamaan lokitiedoista, ja suojausjärjestelmien olisi annettava tiedot laittomasta käsittely-yrityksestä ja sen alkuperästä. Rekisterin pitäjä saattaa joutua vastuuseen henkilörekisteririkoksesta, jos esimerkiksi tietomurron yhteydessä havaitaan, ettei rekisterin pitäjä ole huolehtinut tietojen suojaamisesta. (Voutilainen 2012, 317 – 319.)

Tietosuojavaltuutetun toimistossa on laadittu opas rekisterin pitäjää varten. Oppaassa olevien yksityiskohtaisten tarkistuslistojen avulla rekisterin pitäjä voi varmistaa käsittelevänsä henkilötietoja lainmukaisesti. Tarkistuslistoja on luotu henkilörekisterien tietoturvallisuuden perusasioiden lisäksi niiden hallinnollista turvallisuutta, laitteisto- ja ohjelmistoturvallisuutta, tietovälineiden turvallisuutta, tietoliikenneturvallisuutta ja fyysistä turvallisuutta varten. (Vanto 2011, 140 – 147.) Toimiston www-sivuilla on dokumentteja sekä lomake- ja mallipohjia rekisterin pitäjän avuksi (Tietosuojavaltuutettu 2013).

3.2.2 Arkaluonteiset henkilötiedot

Arkaluonteisia henkilötietoja ovat esimerkiksi henkilön terveydentilaa, uskonnollista tai poliittista vakaumusta, etnistä alkuperää, seksuaalista suuntautumista, rikollista tekoa tai sosiaalihuollon tarvetta koskevat tiedot. Arkaluonteisten henkilötietojen tallentaminen ja käsittely on henkilötietolain mukaan lähtökohtaisesti kielletty. Käsittelykiellosta on kuitenkin säädetty poikkeuksia, joista tärkeimmät ovat henkilön oma suostumus ja rekisterin pitäjän jonkin laissa säädetyn tehtävän täyttäminen. Jos henkilö on julkisesti esittänyt oman poliittisen tai uskonnollisen vakaumuksensa tai ammattiliittoon kuulumisensa, on näiden tietojen käsittely sallittua. Tutkimusta ja tilastointia sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ja vakuutuslaitosten toiminnalle tärkeitä tietoja voidaan myös käsitellä, vaikka ne olisivat arkaluonteisia. Toiminnalle on kuitenkin aina oltava tehtävien hoidon kannalta hyväksyttävä syy, eikä tietoja saa kerätä tarpeettoman laajasti. Tietoja ei myöskään saa säilyttää, kun niitä ei enää tarvita, vaan ne on tuhottava. (Pesonen 2011, 183.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden yksityisyyden suojasta eli henkilötietojen käsittelemisestä, luovutuksesta ja salassapidosta on henkilötietolain (523/1999) lisäksi säännöksiä muun muassa potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa eli potilaslaissa (785/1992), potilasasiakirja-asetuksessa (298/2009), terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) sekä laissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999). (Voutilainen 2012, 180 - 182.) Potilas- ja asiakastietojen käsittelyn lainmukaisuutta voidaan turvata käyttöoikeuksin, käyttäjätunnuksin, salassapitosopimuksin ja lokivalvonnalla. Lokivalvontaa voidaan myös automatisoida ilmoittamaan halutuista rekisterin väärinkäyttötapausten. (Andreasson, Koivisto & Ylipartanen 2013, 82 – 85.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietoja sisältäviä tietojenkäsittelypalveluita hankitaan usein myös ulkopuolisilta. Tällaisia palveluita ovat esimerkiksi tietojärjestelmän määrittely- ja toteutustehtävät, ylläpitotehtävät ja laitehuolto. Toimeksiannosta on laadittava kirjallinen sopimus, jossa on määritelty tehtävät ja vastuut. Toimeksi saaja saa käyttää tietoja ainoastaan sovittuihin tarkoituksiin, ja häntä sitovat samat salassapitosäännökset kuin rekisterin pitäjääkin. Rekisterin pitäjä on aina vastuussa tietosuojasta, joten hänen on varmistuttava, että tietosuoja toteutuu myös ulkoistetussa palvelussa. Ulkoistettavien tietojenkäsittelytehtävien toimeksi antaja ja toimeksi saaja ovat molemmat velvollisia ilmoittamaan toiminnastaan tietosuojavaltuutetulle. (Ylipartanen 2010, 92.) Ulkoistetuissa tietojenkäsittelytehtävissä henkilötietojen käsittelijätahon olisi hyödynnettävä alansa parhaita käytäntöjä ja uusimpia standardoituja teknisiä ja fyysisiä tietoturvamennettelyjä tietojen suojaamiseksi (Vanto 2011, 150).

Henkilön oman suostumuksen perusteella henkilötietoja voidaan aina kerätä riippumatta siitä, ovatko tiedot arkaluonteisia vai eivät. Suostumuksen täytyy olla vapaaehtoinen ja henkilön täytyy olla tietoinen siitä, mihin hän on antamassa suostumuksensa. Suostumuksen on perustuttava henkilön omaan harkintaan, joten kukaan ei voi antaa sitä toisen puolesta. Luvan täytyy olla myös ajallisesti ja asiallisesti yksilöity. Suostumuksen on aina oltava rekisteröidyn peruutettavissa. (Pesonen 2013, 94 – 96.) Rekisterin pitäjän on jälkikäteenkin pystyttävä todistamaan, että henkilö on antanut nimenomaisen suostumuksensa arkaluonteisten tietojen käsittelyyn, vaikka tämä olisi tapahtunut Internet-ympäristössä (Vanto 2011, 58).

Jos tarvittavaan henkilörekisteriin ei sovellu mikään henkilötietolaissa säädetty poikkeus arkaluonteisten tietojen käsittelystä, voidaan tietosuojalautakunnalta hakea lupaa näiden tietojen käsittelylle (Voutilainen 2012, 297). Henkilötietolain 44 §:n mukaan tietosuojalautakunnan on liitettävä lupaan tarpeelliset määräykset rekisteröitävien henkilöiden yksityisyyden turvaamiseksi. Jos rekisterin pitäjä toimii lupamääräysten vastaisesti, voi tietosuojalautakunta peruuttaa luvan.

Jos henkilö on lehdistössä tai muussa mediassa tuonut julki arkaluonteisia henkilötietojaan, poistuu tiedon arkaluontoisuus ja suoja lopullisesti. Vaikka henkilö myöhemmin haluaisi tiedon uudelleen suojattavaksi, ei se enää ole mahdollista. Muussa tapauksessa arkaluonteisten henkilötietojen suoja on voimassa vielä 50 vuotta henkilön kuoleman jälkeen. (Kempainen 2011, 123 – 124.) Arkaluonteisten tietojen säilyttämistarvetta täytyy arvioida säännöllisesti vähintään joka viides vuosi, ellei jossain erityislaisissa, kuten esimerkiksi potilasasiakirja-asetuksessa, ole muita määräyksiä säilyttämisestä (Voutilainen 2012, 297).

3.2.3 Henkilötietojen suoja sosiaalisessa mediassa

Yleisesti saatavilla oleva tieto on viime vuosina lisääntynyt hakukoneiden ja sosiaalisten verkkojen avulla valtavasti. Tämä koskee myös henkilötietoja, joista osa voi olla arkaluonteista tietoa.

Sosiaalisessa mediassa käyttäjät yleensä rekisteröityvät palveluun. Käyttäjän perustiedoista, käyttäjätunnuksesta ja salasanasta muodostuu rekisteri, joka sisältää henkilötietoja. Jos palvelun tarjoajan toimipaikka on Suomessa tai Suomessa sijaitsevien laitteiden käyttö henkilötietojen käsittelyssä ei rajoitu vain tietojen siirtoon maamme kautta, on palvelun tarjoajan nimettävä rekisterin pitoa varten edustaja maahamme. Tämän tehtävä on huolehtia siitä, että palvelussa noudatetaan henkilötietolain ja hyvän tietojenkäsittelytavan vaatimuksia. (Voutilainen 2012, 338.)

Pelkkä sosiaalisen median palvelun käyttöehtojen hyväksyminen ei ole laissa tarkoitettu suostumus henkilötietojen keräämiseen, vaikka monet palvelut sen perusteella henkilötietoja keräävätkin. Koska palveluiden käyttöehdoista ei aina selviä tietojen käyttötarkoitus, ei käyttöehtojen hyväksymistä voida pitää laissa tarkoitettuna suostumuksena henkilötietojen käyttämiseen. Tietosuojavaltuutetun ja EU:n tulkinnan mukaan suostumuksen tulee olla yksilöity ja nimenomainen. (Pesosen 2013, 96.) Jos sosiaalisen median profiililomakkeessa kysytään arkaluonteisia tietoja, on käyttäjälle selvästi ilmoitettava vastaamisen olevan vapaaehtoista. Jos henkilötietoja luovutetaan EU:n ulkopuolelle, tulee suostumuksen olla myös täysin yksiselitteinen. Tällöin pelkät Internet-lomakkeen ennalta raskitettut ruudut eivät täytä yksiselitteiselle suostumukselle asetettua ehtoa. (Vanto 2011, 58, 90.)

Pesonen mainitsee erilaisista käyttöehdoista esimerkkeinä LinkedInin ja Facebookin. LinkedInin käyttöehdoissa huomautetaan tietojen antamisen olevan vapaaehtoista ja kehoitetaan käyttäjää harkitsemaan, mitä tietoja palveluun luovuttaa. Käyttäjälle luvataan myös, että tietojen käytöstä informoidaan käyttäjää ja hänen suostumuksensa käyttöön pyydetään ennalta. Facebook taas ilmoittaa, että käyttäjä voi muuttaa tai rajoittaa rekisteröidy-painikkeella antamaansa tietojenkäyttösuostumusta vain käyttäjätilin pysyvällä lakkauttamisella. (Pesonen 2013, 96 - 97.)

Käyttäjien yksityisyyden suojaamiseksi sosiaalisen median palvelun suunnittelussa ja kehittämisessä pitää kiinnittää huomiota myös tietoturvaan. Palvelussa käsiteltävä tietoaaineisto määrää tarvittavan tietoturvan tason. Myös sovelluskehityksessä tapahtuneet ja testauksessa huomaamatta jääneet virheet saattavat vaikuttaa käyttäjien henkilötietojen paljastumiseen. Riskienhallinnalla on siten tärkeä merkitys palvelua kehitettäessä ja käyttöön otettaessa. (Vahti 4/2010, 22, 31 – 35.)

Palvelun tietosuojaselosteella on merkittävä vaikutus yksityisyyden suojaan liittyvien rikosten ja rikkomusten, kuten identiteettivarkauksien, kunnianloukkausten ja yksityiselämää koskevan tiedon levittämisen ehkäisemisessä. Monet sosiaalisen median palvelut ja paikantamiseen liittyvät mobiilipalvelut perustuvat henkilötietoihin. Hyvässä tietosuojaselosteessa on otettu huomioon myös palvelun käyttöympäristöt. Jotta käyttäjä voisi arvioida palvelun käytöstä hänelle aiheutuvia riskejä, tulee tietosuojaselosteen myös löytyä helposti ja olla ymmärrettävässä muodossa. (Vanto 2011, 121 – 124.)

3.3 Sananvapaus

Sananvapaus on Suomessa perustuslaillinen oikeus. Siihen sisältyy mielipiteen, ilmaisun ja julkaisun vapaus ilman, että kukaan voi ennalta estää näitä oikeuksia. Myös oikeus lähdesuojaan ja anonyymiin ilmaisuun sisältyvät sananvapauteen. Sananvapaus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikkia tietoja voisi käsitellä vapaasti. Julkaisurajoituksia voivat aiheuttaa esimerkiksi yksityiselämän tai kunnian suoja tai joku seikka muu seikka tiedon sisällössä, joten sananvapautta on käytettävä harkiten. (Pesonen 2013, 71.)

Sananvapauden historiaan kuuluu oppi sananvapauden merkityksestä totuuden etsimisessä. Perustana ovat olleet muiden muassa yhden totuuden vastustaminen ja demokraattinen osallistumisoikeus. Kehityksen seurauksena on muodostunut ajatus, että sananvapauden tärkein alue on poliittinen mielipiteen muodostus, jonka ennalta rajoittamisen tulee olla vaikeampaa kuin vaikkapa mainonnan tai markkinoinnin rajoittaminen. (Neuvonen 2012, 38, 128 – 133; Pesonen 2013, 115 - 116.)

Sananvapaus koskee kaikkia ihmisiä, jotka ovat Suomen lain piirissä. Yrityksiä sananvapaus koskee Suomessa omaksutun laintulkinnan mukaan vain välillisesti, eli silloin, kun sen puuttuminen vaikuttaisi yksilön sananvapauteen. Sen sijaan Euroopan ihmisoikeussopimuksessa sananvapaus-suojaa annetaan suoraan myös oikeushenkilöille, esimerkiksi tiedostusvälineille. (Pesonen 2013, 114 - 115.) Sananvapauslain alueellisen rajauksen mukaan sitä sovelletaan vain Suomessa tapahtuvaan julkaisu- ja ohjelma-toimintaan. Jos kyseessä on sähköinen viestintä, voidaan toiminnan harjoittamista päätellä esimerkiksi palvelimen sijainnista, viestin julkaisemis- tai vastaanotto paikasta tai toimitustyön tekopaikasta. Harkinta tehdään aina tapauskohtaisesti. (Innanen & Saarimäki 2012, 311 -312.)

3.3.1 Sananvapauden sisältö ja rajoitukset

Sananvapaudesta on säädetty perustuslakimme ja sananvapauslain (460/2003) lisäksi myös Euroopan unionin peruskirjassa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, jotka suovat jokaiselle vapauden mielipiteiden ilmaisuun ja tietojen levittämiseen myös alueellisten rajojen yli. Viestinnän luottamuksellisuus on turvattu sähköisen viestinnän tietosuojalailla (516/2004). Laeissa ei kuitenkaan ole määräyksiä siitä, miten sananvapautta pitää käyttää. Suomen sananvapauslaki eli laki sananvapauden käytämisestä joukkoviestinnässä koskee sekä yksityisten ihmisten että tiedotusvälineiden viestintää, jos viesti laitetaan yleisön saataville. Valtioiden on lainsäädäntötoiminnassaan ja lakeja soveltaessaan huolehdittava siitä, että sananvapaus toteutuu. Sananvapaus on turvattava riippumatta siitä, millä menetelmällä viesti ilmaistaan tai välitetään. Sananvapauslain piirissä ovat yleisölle suunnattu ohjelma- ja julkaisutoiminta sekä kaikki verkkojulkaisut ja -viestit. (Pesonen 2013, 111 – 113.)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisun mukaan sananvapauden rajoittaminen ennalta vaatii hyvin painavat syyt. Pääsääntönä onkin pidettävä, että demokraattisessa yhteiskunnassa sananvapautta ei ennalta rajoi-

teta, ja jälkikäteinen rajoittaminenkin on mahdollista vain välttämättömissä tapauksissa laissa määrätyn perustein. Pesosen (2013) mukaan myös viestinnän aihe saattaa vaikuttaa rajoituksiin. Poliittista sananvapautta suojellaan enemmän kuin kaupallista. Rajoitusten täytyy olla oikeassa suhteessa niillä suojattaviin etuihin, eikä puuttuminen saa olla laajempaa kuin on välttämätöntä. (Pesonen 2013, 112, 115.) Inananen ja Saarimäki (2012, 310) mainitsevat perustuslakivaliokunnan lausuneen mietinnössään, että tämä on otettava huomioon myös syyteharkinnassa ja tuomioistuinratkaisussa.

Laissa säädetyn jälkikäteisen rajoituksen lisäksi sananvapautta säädellään journalistien omalla eettisellä ohjeistolla, journalistin ohjeilla. Ohjeissa käsitellään journalistin ammatillista asemaa, tietojen hankkimista ja julkaisemista, haastateltavan ja haastattelijan oikeuksia, virheiden korjausta, asianosaisen kannanottoa sekä yksityiselämään ja ihmisarvoon kuuluvia asioita. Julkisen sanan neuvosto, joka on joukkoviestintäalan kustantajien ja toimittajien perustama elin, tulkitsee tarvittaessa näitä ohjeita, ja sille voi tehdä kantelun, jos katsoo jonkun oikeuksia loukatun. Journalistin ohjeet koskevat vain sisältöä, jonka toimitus on laatinut tai käsitellyt. Ohjeita on täydennetty liitteellä, jossa on ohjeita yleisön tuottaman sisällön valvonnan ja julkaisemisesta tiedotusvälineen verkkosivuilla. Erillinen liite on tarpeen, sillä yleisön keskustelupalstoille tuottama sisältö eroaa toimituksellisesta aineistosta. Lisäksi nopeasti kehittyvä verkkoympäristö aiheuttaa ohjeiden päivitystarpeita, ja pelkän liitteen muuttaminen on helpompaa kuin koko ohjeiden päivitys. (Suomen Journalistiliitto, 2014.)

3.3.2 Verkkoviestit ja verkkojulkaisut

Sananvapauslaki säätelee paitsi ammattimaista julkaisutoimintaa, myös verkkoviestejä, joilla lain 2 §:n määritelmän mukaan tarkoitetaan radioaaltojen, sähköisen viestintäverkon tai muun vastaavan teknisen järjestelyn avulla yleisön saataville toimitettua tietoa, mielipidettä tai muuta viestiä (Sananvapauslaki 2 §). Verkkoviestin määritelmässä olennaista on, että viesti on toimitettu yleisön saataville. Siten verkkoviestejä ovat sähköisessä tietoverkossa olevat sivut, palvelut ja sovellukset, joihin vapaasti valikoituvalla vastaanottajien joukolla on pääsy. Myös sosiaalisen median keskusteluryhmissä olevat yksittäiset kirjoitukset ja mielipiteet ovat verkkoviestejä. (Niiranen, Sotamaa & Tiilikka 2013, 16 – 17.)

Laissa mainitut verkkojulkaisut taas ovat aikakautisen julkaisun kaltainen verkkoviestien kokonaisuus, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti ja joka on laadittu julkaisijan tuottamasta tai käsittelemästä aineistosta (Niiranen ym. 2013, 19). Yleisöksi laki määrittelee viestien vastaanottajajoukon, joka valikoituu vapaasti, eli vastaanottajana voi olla kuka tahansa (Sananvapauslaki 2 §). Verkkójulkaisuina ei kuitenkaan pidetä yritysten eikä viranomaisten kotisivuja, vaikka niitä päivitettäisiin säännöllisesti (HE 54/2002 vp). Verkkójulkaisuille julkaisijan on määrättävä vastaava toimittaja. Hänen tehtävänä on muun muassa päättää verkkójulkaisun sisällöstä ja huolehtia siitä, että julkaistut virheelliset tiedot saadaan korjattua oikeaisella ja yksityishenkilöt saavat itseään koskevia loukkaavia väitteitä koskevat vastineensa julkaistua. Verkkójulkaisu on myös tallennettava,

jotta mahdolliset viestin sisältöön perustuvat rikokset voidaan selvittää. (Innanen & Saarimäki 2012, 315 – 318.)

Viestintään tietoverkossa liittyy myös viestinnän luottamuksellisuus. Periaate on peräisin perustuslaista, ja tarkempia säännöksiä on annettu muun muassa sähköisen viestinnän tietosuojalaissa (516/2004). Sähköisen viestinnän tietosuojalaki suojaa sosiaalisen median käyttäjän luottamuksellisia viestejä. Yksilöiden välistä viestintää eivät ulkopuoliset saa lukea tai seurata. Tämä koskee myös sosiaalisen median palvelun tarjoajaa, joka saa tutkia ainoastaan viestien tunnistamistietoja lain erikseen määrittelemissä tarkoituksissa. Viestien sisältöä ei tällöinkään saa tutkia. Yksilöiden väliset viestit eivät ole sananvapauslaissa määriteltyjä verkkoviestejä, eivätkä pienen, suljetun postituslistan viestikkään kuulu sananvapauslain piiriin. Syynä on se, että niitä ei ole tarkoitettu yleisön saataville. Jos sosiaalisen median palvelun viesti on tarkoitettu laajemmalle vastaanottajajoukolle tai se on merkitty julkiseksi, luetaan se verkkoviestiksi ja on siten sananvapauslain piirissä. Myös sähköisen tietoverkon palvelinten yleisölle avoimet sivut ja tiedostot ovat lain tarkoittamia verkkoviestejä. Ylläpidosta huolimatta niiden ei katsota kuuluvan verkkojulkaisuihin, joiden määritelmään kuuluu säännöllinen julkaisu. Siten myös yritysten kotisivut ovat suurimaksi osaksi verkkoviestejä, joskin on olemassa myös verkkojulkaisuiksi luettavia sivustoja. (Innanen & Saarimäki 2012, 314 – 315; Pesonen 2012, 130 – 132; Pesonen 2013, 103 – 104, 118 – 119.)

3.3.3 Sananvapaus sosiaalisessa mediassa ja tietoverkossa

Sosiaalisen median palvelut muodostavat alustan, jolla käyttäjät voivat tuottaa ja jakaa sisältöä. Sisältö voi olla hyvin monenlaista: keskustelupalstoja, tiedostojen jakoa, blogeja, kuvia, videoita, pelejä, linkkejä ja niin edelleen. Neuvosen (2012) mukaan eniten ongelmakohtia on keskustelupalstojen ja blogien vastuukysymyksissä. Blogit luetaan yleensä verkkoviesteiksi, joille ei tarvitse nimittää vastaavaa toimittajaa. Niillä on myös lähdesuoja. Se mahdollistaa nimettömän materiaalin, jonka oikeellisuutta on vaikea varmistaa. Tällöin myös vastuukysymyksen selvittäminen vaikeutuu. Blogeissa ja keskustelupalstoilla yleensä tekijä vastaa viestinsä sisällöstä. Valvomattomien tai jälkivalvottujen palstojen lainvastaisista viesteistä tuomioistuimien voi antaa operaattorille määräyksen viestin poistamisesta, vaikka operaattori ei toimitukseen palstan ylläpitäjänä. Haitoista huolimatta keskustelupalstan ylläpitäjän vastuun lisääminen ei ole suotavaa, sillä blogit ja keskustelupalstat lisäävät mielipiteiden muodostusta ja kansalaiskeskustelua ja toimivat siten sananvapauden edistäjinä. (Neuvonen 2012, 292 – 295; Niiranen ym. 2013, 21.)

Jos sosiaalisen median palvelussa oleva sivusto on osa säännöllistä julkaisua, jonka aineisto on osittain julkaisijan toimittamaa tai jakamaa, katsotaan se verkkojulkaisuksi (Pesonen 2013, 117). Kemppinen (2011, 110) kiinnittää huomiota verkkojulkaisun osan, esimerkiksi säännöllisesti ilmestyvän blogin ylläpitäjän vastuuta kommentteista ja suosittelee moderointia. Moderointi tarkoittaa, että palvelun tarjoaja poistaa lain tai sopimusehtojen vastaiset viestit. Poisto voi tapahtua ennen viestin julkaisemista tai sen jälkeen. Yleensä moderointi tapahtuu ennakolta, sillä verkkojul-

kaisun vastaavalle toimittajalle voidaan määrätä sakkoja lainvastaisten viestien vuoksi (Kemppinen 2011, 110.) Kun palvelun tarjoaja on ulkomainen yritys, jolla ei ole Suomessa edustajaa, jää vastuu lainvastaisen aineiston poistamisesta palvelun käyttäjälle, joka saattaa kuitenkin joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen julkaisemansa viestin sisällön johdosta (Voutilainen 2012, 340 – 341).

Tekninen kehitys ja sosiaaliset verkot ovat vahvistaneet yksilöiden mahdollisuuksia viestiensä julkaisuun ja mielipiteidensä ilmaisuun. Keskustelupalstoilla ja muissa sosiaalisen median palveluissa jokaisella on mahdollisuus esittää ajatuksiaan. Verkkomaailman kehitystä voidaan siten pitää sananvaputta lisäävänä tekijänä. Neuvonen (2012) näkee kuitenkin, että periaatteet ja lain määräykset ilmaisun vapaudesta heikentävät tätä kehitystä säännöksin ja rajoituksin. Hän huomauttaa, että kenellekään ei ole säädetty velvollisuutta sananvapauden edistämiseen, vaikka oikeus sananvapauteen onkin säädetty. Sen sijaan vastuu säännösten vastaisesta ilmaisusta on yksilöllä. (Neuvonen 2012, 167 – 168.)

4 TUTKIMUS

4.1 Tutkimuksen eteneminen

4.1.1 Tutkimusmenetelmän ja tiedonantajien valinta

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valittiin kvalitatiivinen menetelmä, sillä työssä haluttiin saada käsitys tietojenkäsittelijöiden työssään kohtamista lainsäädäntöön liittyvistä ongelmista sekä kerätä tietoa siitä, miten ongelmia käsitellään. Työn suunnitteluvaiheessa pohdittiin myös kvantitatiivisen menetelmän käyttämistä. Koska tarkoitus ei kuitenkaan ollut tehdä tilastollisia päätelmiä, vaan haluttiin kuulla tietojenkäsittelijöiden omia havaintoja heidän itsensä kertomana, päädyttiin laadullisen tutkimusmenetelmän käyttämiseen. Laadullisen tutkimusmenetelmän tarkoituksena on ymmärtää tutkittavaa ilmiötä, ja havaintoja voi tehdä tutkimusaineistosta jo muutaman tapauksen perusteella (Hirsjärvi & Hurme 2004, 23). Laadullisen menetelmän katsottiin siis sopivan tämän tyyppisen kohteen tutkimiseen parhaiten.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston keruun pohjana on yleensä tutkimusongelma. Sen perusteella harkitaan, minkälaisesta aineistosta voitaisiin saada ratkaisu tutkimusongelmaan, ja aineiston keruu suunnitellaan tämän mukaan. Menetelmänä käytetään usein haastattelua. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 27.) Haastattelumenetelmät jaetaan eri tyyppisiin sen mukaan, miten tarkasti haastattelu noudattaa ennalta suunniteltua kaavaa. Strukturoidun haastattelun eli lomakehaastattelun kulku on tarkimmin määritelty ennalta. Siinä kysymykset ja niiden järjestys ovat samat kaikille haastateltaville. Teemahaastattelussa on ennalta suunniteltu haastattelun teemat, mutta kysymyksillä ei ole tarkkaa järjestystä tai edes muotoa.

Haastatteliija voi lisäksi pyytää haastateltavaa tarkentamaan vastauksiaan kysymällä lisäkysymyksiä. Joustavin haastattelumuoto on avoin haastattelu, joka muistuttaa keskustelua. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 47 – 48.) Tämän opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmäksi valittiin teemahaastattelun joustavuuden takia.

Tutkimusaineiston analysointiin päätettiin käyttää aineistolähtöistä sisälönanalyysiä. Siinä tutkimusaineisto kuvataan sanallisesti ja järjestetään pelkistettyyn muotoon siten, että tärkeä tieto ei katoa. Tästä tiiviistä kuvauksesta etsitään merkityksellisiä seikkoja, jotka luokitellaan johtopäätösten tekoa varten. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 106, 108.)

4.1.2 Haastattelut

Tutkimuksen aineisto kerättiin huhti- ja toukokuussa 2014. Haastateltaviksi valittiin erilaisissa tehtävissä toimivia HAMKista valmistuneita IT-tradenomeja, joilla on omakohtaista kokemusta sovellusten ja palveluiden tekemisestä. Tämä ryhmä valikoitui haastateltavaksi, koska tutkimuksessa haluttiin selvittää, kohtaavatko tietojenkäsittelijät käytännön työssä tilanteita, joissa lainsäädännön tuntemuksesta olisi apua. Haluttiin myös tietää, miten he ratkaisevat nuo tilanteet.

Haastateltaviin otettiin ensin yhteyttä sähköpostitse. Sähköposti lähetettiin yhteensä neljälle henkilölle. Siinä kerrottiin opinnäytetyöstä ja tiedusteltiin henkilöiden halukkuutta osallistua haastatteluun. Kaksi henkilöä suostui haastateltaviksi, yksi ei vastannut postiin lainkaan, ja yksi vastasi niin myöhään, että haastattelun tulokset eivät olisi enää ehtineet mukaan raporttiin. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston koon ei tarvitse olla yhtä suuri kuin määrällisessä tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 85). Keräyksen tuloksena saatu aineisto oli kuitenkin tutkimuksen kannalta riittävän suuri ja monipuolinen, joten lisää tiedonantajia ei enää lähdetty tavoittelemaan.

Haastateltavilta kerättäviksi taustatiedoiksi kysyttiin nimen lisäksi työtehtävät ja työkokemusvuodet, sillä näiden ajateltiin auttavan tutkijaa tekemään johtopäätöksiä tutkimusaineistosta. Haastateltavien työkokemus oli monipuolista. Työtehtävät olivat vaihdelleet ylläpidosta ja esimiestehtävistä sovellus- ja ohjelmistokehitykseen ja yrittäjyyteen. Työkokemusvuodet vaihtelivat kolmesta viiteentoista. Haastateltavien kanssa sovittiin, että heidän nimiään ei julkaista raportissa, vaan he saavat pysyä anonyymeinä. Tässä raportissa heistä käytetään nimitystä Haastateltava 1 tai lyhennettä h1 ja Haastateltava 2 tai h2.

Teemahaastattelun kysymykset muodostettiin tutkimuksen ongelmanasettelun mukaisiksi teemoiksi. Niitä olivat lainsäädäntöön liittyvien ongelmien esiintyminen tietojenkäsittelijän työssä, ongelmien tunnistaminen sekä ongelmien ratkaisu ja välttäminen. Haastattelukysymyksiin kuuluva kuvitteellisten case -esimerkkien arviointi liittyi näihin teemoihin. Kerätystä

haastatteluaineistosta analysoitiin teemoittain vastauksia opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin.

Teemahaastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina, jotta haastateltavat saivat rauhassa arvioida esimerkkitapauksia ja kertoa omista kokemuksistaan. Ajan ja matkakustannusten säästämiseksi haastattelut tehtiin puhelimitse. Haastattelun ajankohta sovittiin sähköpostitse, ja sovittuna aikana tutkija soitti haastateltaville. Puhelun alussa haastateltavalta pyydettiin lupaa puhelun äänittämiseen. Haastattelut äänitettiin puhelimella, ja haastattelijä teki haastattelun aikana myös muistiinpanoja. Haastattelun jälkeen tiedonantajilta kysyttiin, haluavatko he lukea tutkimuksen ennen julkaisua. Kumpikaan ei katsonut sitä tarpeelliseksi. Äänitiedostot siirrettiin puhelimesta tietokoneelle ja kirjoitettiin puhtaaksi analysointia varten.

4.1.3 Tutkimusaineiston analyysi

Haastattelut kestivät 22 minuutista 1 tunti 33 minuuttiin, ja tutkimusaineiston analyysi aloitettiin heti haastattelujen jälkeen. Äänitteet kuunneltiin useaan kertaan ja kirjoitettiin puhtaaksi. Kirjoittamatta jätettiin täytesanat, kuten ”tota” ja ”niinku”. Litteroitua aineistoa kertyi 23 sivua. Fontti oli Times New Roman 12 ja riviväli 1. Aineistosta etsittiin tutkimuskysymyksille olennaiset ilmaukset, jotka pelkistettiin ja koottiin taulukoihin luokitte-
telua varten.

Taulukko 3: Esimerkki aineiston luokittelusta tutkimuksessa

ilmaus	pelkistetty ilmaus	luokka
”ei jäänyt valmiuksia, lisensseistä ja tietoturvasta perusasiat on tiedettävä” (h1)	ei valmiuksia	valmiuksien puutteellisuus
”eihän meillä ollut varmaan mitään, tietoturvakin oli vaan sitä teknistä puolta, olisi saanut olla laajemmin” (h2)	laajempaa koulutusta olisi saanut olla	lisäkoulutuksen tarve
”ei ne nyt silleen. Jos niitä lähtee miettimään ja varomaan ennenkun mitään tekee ja neuvottelee asiakkaan kanssa 20 tuntia niin siinä ajassa homma olis jo tehty” (h1)	ei voi jäädä miettimään	lakitekstiin tutustuminen hidasta
”no jos niitä lakitekstejä lukee, niin ne on kyllä vähän vaikeaselkosia joskus” (h2)	tuntuu vähän vaikeaselkoiselta	lakitekstin ymmärtäminen

Luokat koottiin edelleen taulukoihin ja ryhmiteltiin ensin yläluokiksi haastattelukysymysten ja yläluokat vielä tutkimusongelman teemojen mukaisiksi ryhmiksi.

Taulukko 4: Esimerkki luokkien ryhmittelystä opinnäytetyössä

luokka	yläluokka (haastattelukysymys)	teema
valmiuksien puutteellisuus	lakitiedon osuus koulutuksessa	ongelmien ratkaisu
lisäkoulutuksen tarve		
lakitekstiin tutustuminen hidasta	lakitekstin vaikeaselkoisuus	
lakitekstin ymmärtäminen		

Osa kerätystä aineistosta analysoitiin vapaamuotoisesti taulukoiden, kuten taulukko 5 (haastateltavien näkemys case -esimerkkien kaltaisten tapahtumien esiintymismahdollisuudesta tietojenkäsittelijän työssä). Haastateltavien itsearvioinneista laskettiin keskiarvot (taulukko 6).

4.2 Tutkimustulokset

4.2.1 Tulosten tarkastelu

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä haluttiin tietää, minkälaisia lainsäädännöllisiä ongelmia tai ristiriitatilanteita tietojenkäsittelijä voi kohdata työskennellessään sosiaalisen median sovellusten parissa. Kysymystä varten laadittiin neljä erilaista kuvitteellista esimerkkitapausta (liite 1), joissa joudutaan pohtimaan lainsäädännön osuutta sovelluksessa tai palvelussa. Haastatteluisia asiantuntijoita pyydettiin arvioimaan, voisiko kuvatulnaisia tapauksia tulla vastaan oikeassa elämässä. Heiltä tiedusteltiin myös, onko heidän omassa työssään tullut vastaan ongelmia tai tapauksia, jotka vaativat säädöksiin perehtymistä.

Ensimmäisessä esimerkkitapauksessa oli kyseessä tekijänoikeus ja siitä luopuminen. Sovelluksen kehittäjä halusi luopua kaikista tekijänoikeuksistaan ja jakaa tekemänsä sovelluksen kaikkien halukkaiden hyödynnettäväksi.

Kysymykseen siitä, voisiko tällainen tapaus tulla vastaan käytännön työssä, haastateltavat vastasivat sen olevan mahdollista. Haastateltavat olivat kuitenkin sitä mieltä, että vaikka tekijänoikeudet luovutettaisiin lisenssillä, kannattaa tekijän nimi jättää näkyviin:

Kyllä yleensä ne ihmisten nimet sinne jää. Yleensä siellä aina näkyy se, joka on sen alun perin tehnyt, ja monesti joku joka haluaa jatkaa siitä, haluaa tietää, kuka sen on aiemmin tehnyt, et jos haluaa kysyä vielä jotain.

Kyllä mä uskosin, että jos joku on jotain tehnyt, niin kyllä se varmaan haluaa että nimi on siellä. Jos ei se halua nimeä mainittavan niin sitten se (koodi) on varmaan jotenkin niin huono, että sitä ei kyllä kukaan jatkaakaan. (h2)

Tekijänoikeuksien luovutukseen liittyvät avoimen lähdekoodin lisenssiasiat tunnettiin erittäin hyvin. Molemmat haastateltavat korostivat, että yleensä kannattaa aina käyttää jotain lisenssiä riippumatta siitä, minne laittaa koodin jaettavaksi. Jos lisenssiä ei mainita, on käyttäjän otettava huomioon tekijänoikeuskysymykset. Haastateltavat mainitsivat lisenssejä myös nimeltä. Lisenssin käyttö nähtiin tärkeänä myös poistamassa koodin tekijän vastuuvapautta mahdollisesta ohjelmavirheestä.

Toisessa esimerkkitapauksessa olevat ongelmat nähtiin myös mahdollisiksi käytännössä. Tapauksessa oli kyse sananvapaudesta keskustelupalstalla. Palstan pitäjä halusi rajoittaa sananvapautta keskustelupalstalla siten, että politiikasta ei keskusteltaisi eikä rasistisia kirjoituksia julkaistaisi. Valvonnan vaikeus korostui vastauksissa selvästi, mutta niissä tuli hyvin esille palstan ylläpitäjän rooli ohjeiden ja käyttöehtojen laatijana. Moderointi ja lainvastaisen viestin poistovelvollisuus viranomaisen kehotuksesta tunnettiin myös. Sen sijaan poliittisen sananvapauden laajempi suoja ei saanut mainintaa haastatteluissa.

Taulukko 5: Haastateltavien näkemys case -esimerkkien kaltaisten tapahtumien esiintymismahdollisuudesta tietojenkäsittelijän työssä

Esimerkkitapaus	tapaus on mahdollinen käytännön elämässä	tapaus ei ole mahdollinen käytännössä
Tapaus 1 tekijänoikeuksista luopuminen	h1 h2	
Tapaus 2 sananvapaus	h1 h2	
Tapaus 3 idean tekijänoikeussuoja	h1 h2	
Tapaus 4 yksityisyyden suoja, sananvapaus	h1 h2	

Kolmas esimerkkitapaus käsitteli sitä, onko idealla tekijänoikeussuojaa. Tapauksen myönnettiin olevan oikeastikin mahdollinen. Molemmat haastateltavat tiesivät, että pelkkä idea ei nauti tekijänoikeussuojaa. Kumpikin haastateltava mainitsi, että nimen rekisteröinnillä sekä teknologian tai konseptin patentoinnilla voidaan suojata vielä ideavaiheessa olevaa ohjelmistotuotetta.

Neljännessä esimerkkitapauksessa kyseessä olivat yksityisyyden suoja ja tietoturva. Esimerkkitapauksen kaltaiseen tapaukseen oli haastateltavien mielestä aivan mahdollista törmätä käytännön työssä. Vaatimus arkaluonteisten henkilötietojen suojasta tunnettiin hyvin. Hyvän tuntemisen kriteerinä pidettiin vähintään neljän suojakeinon mainitsemista. Suojakeinoista mainittiin käyttöoikeudet, tietokannan sijainti, käyttöehdot ja rekisteriloste, ylläpito ja vastuut sekä liikenteen salaus.

Lainsäädäntöön liittyvien tapausten esiintyvyyttä tietojenkäsittelijän työssä kartoitettiin lisäksi kysymällä, onko haastateltavalla tullut tällaisia tapauksia työssään esille. Haastateltavien mukaan vastaan on tullut muun mu-

assa viranomaismääräyksiä ja turvaluokitussäännöksiä, joista on jouduttu ottamaan selvää sekä asiakkaiden tilauksia, jolloin pääsääntöisesti asiakas on ollut vastuussa palveluiden laillisuudesta. Suuremmissa töissä ja esimerkiksi tietokannan sijaintia koskevissa asioissa lakiasioita on jouduttu myös selvittämään etukäteen.

Opinnäytetyön toinen tutkimuskysymys käsitteli sitä, miten tietojenkäsittelijä tunnistaa lainsäädäntöön liittyviä seikkoja. Esimerkkitapausten arviointi osoitti, että haastateltavat tunnistivat suurimman osan tapauksissa olevista laillisuuskysymyksistä. He kykenivät myös nimeämään omassa työssään vastaan tulleita laillisuuskysymyksiä.

Kolmas tutkimuskysymys koski lainsäädäntöön liittyvien ongelmatilanteiden ratkaisua ja sitä, mistä asiantuntijat parhaiten saavat tietoa lakiasioista. Vastausten mukaan asioita on ratkaistu muun muassa tutkimalla Finlex.fi:stä ajantasaista lainsäädäntöä, kääntymällä lakimiehen puoleen, kysymällä työkaverilta tai keskustelemalla kollegojen kanssa sekä sopimalla asiakkaan kanssa suullisesti tai kirjallisesti. Myös ”vanha kunnon maalaisjärki” mainittiin ratkaisukeinona.

Asiantuntijoita pyydettiin myös arvioimaan tekijänoikeuden, henkilötietojen suojan ja sananvapauden keskinäistä tärkeysjärjestystä sekä sitä, miten hyvin he itse tuntevat näihin oikeuksiin liittyviä asioita. Henkilötietojen suoja katsottiin tärkeimmäksi, tekijänoikeus toiseksi tärkeimmäksi, ja sananvapaus tuntui haastateltavista vähiten tärkeältä. Asteikolla 1-5 (1= ei ollenkaan, 5= hyvin) haastateltavat katsoivat tuntevansa sananvapausasioita keskimäärin 1,5 arvoisesti, henkilötietojen suojaa keskiarvolla 3 ja tekijänoikeuskysymyksiä keskiarvolla 2,5. Parhaiten tunnettiin siis niitä asioita, mitä pidettiin tärkeimpinä, ja huonommin vähemmän tärkeitä pidettyjä.

Taulukko 6: Haastateltavien käsitys perusoikeussuojan tuntemuksestaan

oikeus	h1	h2	keskiarvo
sananvapaus	1	2	1,5
tekijänoikeus	3	2	2,5
henkilötietojen suoja	2	4	3

Haastattelukysymyksissä kartoitettiin lisäksi lainsäädännön osuutta haastateltavien koulutuksessa ja tällaisen koulutuksen tarpeellisuutta sekä haastateltavien tuntemuksia lainsäädännöksiä kohtaan. Haastatteluissa kävi ilmi, että haastateltavien tutkintoon ei varsinaisesti kuulunut lakitietoa, vaikka jollain kurssilla sitä saatettiin hieman sivuta (katso taulukko 3 ja taulukko 4). Valmiuksia lakiasioden kohtaamiseen siitä ei haastateltavien mielestä kuitenkaan jäänyt, ja vastaajat ehdottivat mahdollisuutta it -yrittäjäkurssin ja tietoturvan opiskeluun. Tietoturvaoppia kaivattiin erityisesti muusta kuin teknisestä näkökulmasta. Lainsäädäntö tuntui haastateltavista hieman vaikeaselkoiselta. Toisen haastateltavan mielestä se ei kuitenkaan tunnu toiminnan esteeltä eikä sitä voi liian tarkkaan jäädä miettimään. Varsinkin isompia palveluita tehdessä on tarvittaessa kysyttävä neuvoja sekä hoidettava sopimus- ja lisenssiasiat kuntoon.

Viimeiseen vapaamuotoiseen kysymykseen toinen vastaaja mainitsi, että joka päivä tulee jotain aiheeseen liittyvää tietoa, jota pitää lueskella, ja koston edelleen terveen järjen käyttöä asioiden ratkaisussa.

4.2.2 Pohdintaa

Tämän opinnäytetyön suurin haaste oli aiheen liiallinen laajuus. Koska jokaisesta työn teoriaosuuden käsittelemästä osa-alueesta on kirjoitettu kokonaisia kirjoja, jäi teorian käsittely pakostakin pelkäksi pintaraapaisuksi. Aiheen tiukempi rajausta olisi suonut tutkijalle mahdollisuuden käsitellä tiettyä osa-aluetta tarkemmin, minkä tuloksena olisi ehkä saatu tuolta alueelta vielä selkeämpiä tutkimustuloksia. Opinnäytetyön aiheen liiallinen laajuus johtui todennäköisesti tutkijan kokemattomuudesta, samoin työn aikataulun venyminen. Teoriaosuuden materiaaliin tutustuminen vei hyvin paljon aikaa suhteessa empiirisen osuuden toteuttamiseen ja raportointiin. Jos ensiksi mainittuun käytetty aika olisi ollut lyhyempi, olisi empiiriseen osuuteen käytettyä aikaa voitu hieman kasvattaa, ja työ olisi pysynyt paremmin aikataulussa.

Ongelmaksi muodostui myös työn tärkeimmän lähdeaineiston, oikeuskirjallisuuden, toisiaan ja lakipykälää muistuttava teksti. Tämän tutkija päätteli aiheutuvan siitä, että kovin poikkeavat tulkinnat lakitekstistä saattavat aiheuttaa merkityksen muuttumista, minkä vuoksi myös oikeuskirjallisuudessa on katsottu parhaaksi pitäytyä kohtalaisen lähellä lakitekstin muotoa. Tällä saattaa olla vaikutusta myös tämän opinnäytetyön teoriaosuuden omintakeisuuteen. Lähdeaineistona käytetyt kirjat ja tutkimukset olivat lähes uusia, oikeustieteen tunnettujen asiantuntijoiden kirjoittamia ja siten relevantteja. Tämä vaikuttaa positiivisesti tutkimuksen luotettavuuteen.

Haastateltaviksi aiotuista kaikki eivät vastanneet haastattelupyyntöön, mitä tutkija ei etukäteen ollut osannut ottaa huomioon. Tämän johdosta haastateltavien määrä jäi pieneksi, mikä saattaa vaikuttaa tulosten luotettavuuteen. Tulosten luotettavuutta lisääviä tekijöitä taas tässä opinnäytetyössä olivat sekä tutkittavasta asiasta kokemusta omaavien asiantuntijoiden valinta haastateltaviksi että tutkimusmenetelmäksi valittu laadullinen menetelmä ja aineiston keruussa käytetty teemahaastattelu. Haastattelujen ilmapiiri oli hyvä, ja vaikka haastateltavia oli vähän, kertyi aineistoa yllättävän runsaasti. Kerätty aineisto saatiin hyvin hyödynnettyä, ja vaikka tutkimustuloksista ei ehkä voi tehdä kovin laajoja yleistyksiä, saatiin siitä kuitenkin vastaukset opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin.

Tutkijan kannalta opinnäytetyön tekeminen oli erittäin mielenkiintoista ja opettavaa. Sosiaalisen median alati laajeneva maailma, ajan tasalla oleva lainsäädäntö, oikeuskirjallisuus ja tutkimuksen tekeminen teoria olivat vain osa siitä, mihin tutkija perehtyi opinnäytetyötä tehdessään. Mielenkiintoisena lisänä vastaan tuli myös eri viranomaisten sivustoja, niiltä löytyviä ohjeistuksia, tietoa lainsäädäntömenettelyn eri vaiheista ja tekeillä olevista laeista, sekä hyvin runsaasti etenkin tekijänoikeuteen ja lisenssiin liittyvää asiaa.

4.2.3 Jatkotutkimus- ja kehitysehdotukset

Opinnäytetyöstä jouduttiin rajaamaan pois lukuisia alueita, joissa on mieltävä sosiaalisen median ja lainsäädännön yhteyksiä. Näitä ovat muun muassa sosiaalisen median mainonta ja markkinointi, tietoturva sekä operaattorin tai palveluntarjoajan vastuut. Nämä alueet, samoin kuin valmis-teilla oleva Tietoyhteiskuntakaari tarjoavat lukuisia mahdollisuuksia jatko-tutkimukseen ja uusiin opinnäytetöihin. Myös tämän opinnäytetyön kaltainen tutkimus kvantitatiivisella menetelmällä toteutettuna saattaisi olla mielenkiintoinen.

Haastatteluissa kävi ilmi, että IT -tradenomin koulutukseen liittyy hyvin vähän lainsäädäntöön tutustumista. Toinen haastateltava ehdottikin, että tutkintoon voitaisiin sisällyttää IT -yrittäjäyyskoulutusta, jossa tutustuttai-siin esimerkiksi sopimusten tekoon, lisenssiasioihin ja verkosta löytyviin ilmaisiin työkaluihin. Nämä valmiudet yhdistettynä tavalliseen yrittäjä-koulutukseen tukisivat aloittelevaa IT -yrittäjää ja auttaisivat häntä keskit-tämään voimavarojaan, kun aikaa tiedon etsimiseen kuluisi vähemmän.

5 YHTEENVETO

Tieto- ja viestintätekniikan nopea kehitys on luonut uusia mahdollisuuksia ja tuonut mukanaan myös uusia riskejä. Tietoa kerätään tietoa suuriin tie-tovarastoihin, ja kerättyä tietoa louhitaan tietovarastoista toimintojen suunnitteluun ja ohjaukseen. Tiedolla on suurta arvoa myös rahallisesti. Tietoa käsitellessään ja palveluita tehdessään tietojenkäsittelijöiden on tie-dettävä, mitä voi tehdä ja julkaista.

Tässä tutkimuksessa selvitettiin, tuleeko tietojenkäsittelijän työssä vastaan lainsäädäntöön liittyviä kysymyksiä, ja miten näitä kysymyksiä tunnistetaan ja ratkaistaan. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastatteluilla ja ai-neiston sisältö analysoitiin. Kaikkiin tutkimuskysymyksiin saatiin vasta-ukset.

Tutkimuksen perusteella sovellusten ja palveluiden tekijä kohtaa silloin tällöin työssään tilanteita, jotka vaativat lainsäädäntöön liittyvien seikko-jen selvittämistä. Tutkimus osoitti, että vaikka lakiteksti tuntuu hieman vaikeaselkoiselta, on tietojenkäsittelijöillä keinot selvittää tilanteista. Osa asioista, kuten käytännön työhön liittyvät lisenssiasiat, tietokantojen si-jainti ja salausasiat tunnetaan, osa selvitetään tarpeen mukaan joko etsi-mällä tietoa itse tai kysymällä asiantuntijoilta, viime kädessä lakimiehiltä, ja pikkuasioissa työt hoidetaan lakiasioita miettimättä.

Opinnäytetyön aihe, sosiaalisen median ja lainsäädännön yhteydet, poik-keaa ehkä useimmista tietojenkäsittelyn koulutusohjelmassa laadituista opinnäytetöistä. Aiheen ajankohtaisuus näkyy kuitenkin lähes päivittäin mediassa, ja kuten tutkimustuloksista kävi ilmi, tilanteita tulee vastaan myös tietojenkäsittelijän työssä. Siksi on tärkeää, että nämä asiat tiedoste-taan. Tutkimuksesta ilmeni, että selviytymiskeinoja on, mutta lisäkoulu-tusta lakiasioissa kaivataan. Lisäkoulutuksella saatavat valmiudet esimer-

kiksi sopimus- tai tietoturva-asioissa säästäisivät tietojenkäsittelijän työssä paljon arvokasta aikaa itse työn tekemiseen.

LÄHTEET

- Andreasson, A., Koivisto J. & Ylipartanen, A. 2013. Tietosuojavastaavan käsikirja. Helsinki: Tietosanoma.
- CC -lisenssit. Creative Commons. Viitattu 3.2.2014.
<http://creativecommons.fi/>
- Haarmann, P. & Mansala, M-L. 2012. Immateriaalioikeuden perusteet. Helsinki: Talentum.
- HE 54/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. 13.06.2003. Viitattu 13.03.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2002/20020054?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=HE%2054%2F2002%20vp>
- Henkilötietolaki (523/1999).
Viitattu 18.09.2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>.
- Hirsjärvi, S. & Hurme H. 2004. Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Innanen, A. & Saarimäki, J. 2012. Internet-oikeus. Helsinki: Edita Publishing.
- Kemppinen, J. 2011. Informaatio-oikeuden alkeet. Helsinki: Tietosanoma.
- Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003). Viitattu 01.03.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030460>
- Neuvonen, R. 2012. Sananvapauden sääntely Suomessa. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Väitöskirja. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Niiranen, V., Sotamaa, P. & Tiilikka, P. 2013. Sananvapauslaki – tulkinta ja käytäntö. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Pesonen, P. 2013. Sosiaalisen median lait. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Pesonen, P. 2011. Viestintäoikeuden käsikirja. Helsinki: Edita Publishing.
- Pesonen, P. 2012. Yritysviestinnän säännöt. Helsinki: Edita Publishing.

Pihlajarinne, T. 2012a. Lupa linkittää - toisen aineiston hyödyntämisen tekijänoikeudelliset rajat. Helsinki: CC Lakimiesliiton kustannus.

Pihlajarinne, T. 2012b. Internetvälittäjä ja tekijänoikeuden loukkaus. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Reinikainen, T. 2012. Tietokoneohjelman tekijänoikeudellinen suoja ja digitaaliseen ohjelmistopiratismiin liittyvät tekijänoikeuden loukkaukset. Maisteritutkielma. Oulun yliopisto. Oikeustieteiden tiedekunta. Viitattu 01.11.2013.
<http://www.doria.fi/xmlui/bitstream/handle/10024/86767/Reinikainen.Toni.pdf?sequence=1>

Rikoslaki (39/1889). Viitattu 02.11.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Suomen Journalistiliitto. Journalistin ohjeet 2014. Viitattu 03.03.2014.
<http://www.journalistiliitto.fi/pelisaannot/journalistinohjeet/>

Sähköisen viestinnän tietosuoja laki (516/2004). Viitattu 04.11.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040516>

Tekijänoikeuslaki (404/1961).
Viitattu 28.8.2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404>

Tietosuoja valtuutetun kannanotto, 2001. Ammattiyhdistyksen jäsenten sähköpostiosoitteiden julkaiseminen internet-verkossa. Dnro 1218/45/2000. Viitattu 19.09.2013. <http://www.tietosuoja.fi/13807.htm>

Tietosuoja valtuutetun toimisto, 2013. Tietoa rekisterinpitäjälle. Viitattu 6.11.2013. <http://www.tietosuoja.fi/fi/index/rekisterinpitajalle.htm>

Toikkanen, T. & Oksanen, V. 2011. Opettajan tekijänoikeusopas. Helsinki: Finn Lectura.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vahingonkorvauslaki (412/1974).
Viitattu 01.11.2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1974/19740412>

Valtiovarainministeriö. 2010. Sosiaalisen median tietoturvaohje, Vahti 4/2010. Viitattu 02.11.2013.
http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/05_valtion_hallinnon_tietoturvallisuus/20101222Sosiaa/Sosiaalinen_media.pdf

Vanto, J. 2011. Henkilötietolaki käytännössä. Helsinki: WSOYpro.

Voutilainen, T. 2012. Oikeus tietoon - informaatio-oikeuden perusteet. Helsinki: Edita Publishing.

Ylipartanen, A.2011. Tietosuoja terveydenhuollossa – potilaan asema ja oikeudet henkilötietojen käsittelyssä. Helsinki: Tietosanoma.

ARVIOITAVAT ESIMERKKITAPAUKSET

Tapaus 1:

A on luonut uuden sovelluksen, jonka avulla käyttäjät voivat pitää yhteyttä. Sovellus on hänen mielestään niin yleishyödyllinen, että hän haluaa jakaa sen ilmaiseksi ja luopua kaikista oikeuksistaan siihen. A:n mielestä edes hänen nimeään ei tarvitse mainita sovelluksen yhteydessä, vaikka hänen ystävänsä niin väittääkin.

Tapaus 2:

B on perustamassa web-sivustolleen keskustelupalstaa, johon kirjautumalla voi jakaa mielipiteitään muiden kanssa. Hän haluaisi, ettei palstalla keskustella politiikasta eikä julkaista rasistisia kirjoituksia.

Tapaus 3:

C on keksinyt aivan uuden sosiaalisen median palvelun, jonka aikoo tehdä ensi vuonna. Hän mainitsee ideasta tutuilleen, ja muutaman kuukauden kuluttua eräs heistä onkin jo perustanut palvelun, jota C suunnitteli. C vetoaa tekijänoikeuteen, koska idea oli hänen.

Tapaus 4:

D suunnittelee mobiilisovellusta, jonka avulla kunnan kotihoidon työntekijät voivat pitää yhteyttä sekä keskenään että hoidettavien vanhusten kanssa. Sovelluksessa tarvittava tietokanta sisältää mm. tietoja vanhusten terveyden tilasta, asumisolosuhteista ja hoitajien pääsystä asuntoon.

HAASTATTELURUNKO

Taustatiedot:

nimi
tehtävä
työkokemusvuodet

Case -esimerkkien arviointi

Arvioisitko, ovatko esimerkkitapauksissa esitettävät kuvitteelliset tilanteet mahdollisia oikeassa elämässä ja onko tapauksissa lainsäädäntöön liittyviä asioita, joita pitäisi ottaa huomioon?

Tunnistatko tapauksissa ongelmia tai ristiriitoja?

Ongelmatilanteet, niiden ratkaiseminen ja välttäminen

Oletko joutunut työssäsi tilanteeseen, jossa tarvitset tietoa jostain lain säännöksestä?

Oliko kyseessä vaatimusmäärittely vai joku muu sovelluksen elinkaaren vaihe? Mikä? Kertoisitko tilanteesta lisää? Miten sait asian ratkaistua?

Mistä voit tarvitessasi saada tietoa säännöksistä?

Koetko, että koulutukseesi on kuulunut riittävästi lakitietoa? Millaista koulutusta näistä pitäisi olla?

Tuntuvatko lainsäädäntöön liittyvät asiat mielestäsi vaikeaselkoisilta tai pelottavilta?

Aseta seuraavat mieleiseesi tärkeysjärjestykseen, tärkein ensiksi ja vähiten tärkein viimeiseksi: sananvapaus, henkilötietojen suoja, tekijänoikeus. Haluatko perustella tärkeysjärjestyttä?

Miten hyvin tunnet sananvapausasioita?

1= ei ollenkaan, 2=vähän, 3= en osaa sanoa, 4= melko hyvin, 5= hyvin

Miten hyvin tunnet henkilötietojen suojaan liittyviä kysymyksiä?

1= ei ollenkaan, 2=vähän, 3= en osaa sanoa, 4= melko hyvin, 5= hyvin

Miten hyvin tunnet tekijänoikeuskysymyksiä?

1= ei ollenkaan, 2=vähän, 3= en osaa sanoa, 4= melko hyvin, 5= hyvin

Haluatko sanoa vielä jotain näihin asioihin liittyen?

OIKEUSTAPAUKSIA

Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiä:

KKO:2012:58 sananvapaus

KKO:2011:72 yksityiselämän suoja, sananvapaus

KKO:2010:48 tekijänoikeus

KKO:2010:47 tekijänoikeus

KKO:2010:39 yksityiselämän suoja, sananvapaus

KKO:2008:45 tekijänoikeus

KKO:2005:43 tekijänoikeus

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuja:

KHO:2012:88 henkilökisteri

KHO:2009:82 yksityiselämän suoja, sananvapaus